

CZÁBOCZKY SZABOLCS

„A nagyvilágtól félreeső szurdokban plébánoskodok”

Közelítések egy bodrogi plébános portréjához és a
szlovéniai magyar katolikus közélet történetéhez

SZABOLCS CZÁBOCZKY

“(…) I Am a Parish Priest in a Gorge Remote From the World”. Approaches to the Portrait of a Parish Priest in Bodrogköz and the History of Hungarian Catholic Public Life in Slovakia

Keywords: Béla Petrik, Catholicism, between the two world wars, Eastern Slovakia, Hungarians in Slovakia, Bodrogköz, Medzibodrožie

Királyhelmectől (szlovákul Kráľovský Chlmec) 11 km-re fekszik Rad község (szlovákul is Rad), amihez a jelenlegi főút mentén fekvő Alsókörtvélyes (szlovákul Hrušov) tartozik. A többségében római katolikus hívek által lakott település plébánosaként szolgált Petrik Béla (1888–1971) az 1920 és 1957 közötti időszakban, akinek életéről eddig főként Juraj Gembický írt rövidebb munkákat és összegzőket, alapvetően Petrik fényképészeti tevékenységére fókuszálva.¹ A radi lelkészeiről egy rövid szócikket találhatunk a Magyar Katolikus Lexikonban is.² Írásom célja egyrészt egy leendő Petrik Béla-életrajzhoz adalékokat nyújtani, s ezeket elemezni, másrészt a lelkész két világháború közötti levelezései révén újabb támpontokat nyújtani a szlovéniai³ magyar katolikus közélet tanulmányozásához és kutatásához. Legfontosabb kútfőként ehhez a feladathoz a radi plébániai

1 Saját dolgozatomban a következő munkát használom fel: Gembický, 2016.

2 *Magyar Katolikus Lexikon* (továbbiakban: MKL), P, Petrik, Petrik Béla. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/P/Petrik.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 7.

3 A Szlovénkó fogalom a két világháború közötti csehszlovákiai magyar nyilvánosságban használt földrajzi megnevezés volt, ami a legtöbb esetben különböző szervezetek nevében (pl. Szlovénkói Magyar Közművelődési Egyesület) és a magyar nyelvű sajtó hasábjain tűnt fel. A Felvidék kifejezés használatának ellehetetlenítését követően Szlovákia szlovák megnevezésének (Slovensko) magyar fonetikusát alkalmazó változata volt elterjedt. A magyar történettudományban a „szlovénkói magyarok” kifejezés az első Csehszlovák Köztársaságban élő magyar kisebbség tagjait jelöli. A Csehszlovákia, Szlovákia, Szlovénkó, Felvidék kifejezések terminológiai használatáról bővebben: Szeghy-Gayer 2015, 14–15. p.

levéltár dokumentumai fognak szolgálni, amelyek kronologikusan vannak rendezve, viszont – sajnálatos módon – a tételek több esetben nem rendelkeznek megjelöléssel. Az adott évből származó iratok minden esetben egy kötegben találhatóak, a lábjegyzetekben feltüntetett, hivatkozott iratok is ezt a rendszert követik. Ugyanúgy Radban található Petrik kézzel írott kétkötetes plébániai krónikája,⁴ amelyben a plébános saját szolgálati helyét részletesen igyekezett bemutatni különböző szempontokat követve. Kérdéses, hogy a radi plébános önszántából látott-e neki a vaskos munka megírásához, amelynek rövid előszava 1936. december 12-i keltezésű,⁵ miközben az akkori kassai püspök, Jozef Čársky 1929-ben a püspökség összes plébánosát felszólította, hogy vezessenek krónikát, ahogyan azt ő is tette sírocai (szlovákul Široké) szolgálata alatt. (Zubková 2009, 96. p.)

Nélkülözhetetlen a tér- és időbeli kontextus ismertetése, ami esetünkben a két világháború közötti Rad, szélesebb értelemben pedig az első Csehszlovák Köztársasághoz tartozó felső-bodrogközi régió, másrészt a trianoni határok által kettészelt kassai római katolikus egyházmegye. Petrik 1920. október 1-jén vette át a radi plébánia igazgatását Holló Ferentől, aki aposztataként távozott az egyház kötelekeiből.⁶ Bár Petrik 1957-ig szolgált a Tice-parti község katolikus papjaként, időkeretünk végét az első bécsi döntés hatályba lépése adja, amelynek értelmében 1938. november 2-át követően nemcsak Rad, hanem egész Felső-Bodrogköz is Magyarország részévé vált.

1. „A nép szegény, de gőgös zsellér nép, tele kommunista hajlammal” – Felső-Bodrogköz a 20. század első felében

„Természeti szépségek vonzották belé a fűzek, nyárfák, erdők, tavak, széles folyóágyak közé az erdei, vízi és légi állatokat. De különösen az állandóan báli ruhában csevegő sárga rigót, melyet különösen az ő innyére hemzsegő és ízeskedő hernyók, pondrók és kukacok a nyárfákon vártak, amikből rengeteg volt és mindeniken 3-4 díszmadár, mint afféle telekkönyv szerinti tulajdonosok. Nevét is tőlük kapta a Tiszával, Bodroggal bezárt kies terület.”⁷ Petrik Béla így jellemzi saját szülőföldjét, amelynek nemcsak növény- és állatvilága rendkívül sokszínű, hanem emberi közösségei is. A protestantiz-

4 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. I–II. kötet.

5 „Elöttem ilyen könyvet nem vezetett egy plébános sem. Adatait 16 év óta gyűjtöm, szemrontó öreg kéziratokat is felhasználva és magyarra fordítva, meg öreg embereket is kifaggatva, az utóbbi eseményekről, vagy a véletlenül felderülteket azonnal jegyezve. Adataim hitelesek, de amellet arra is törekedtem, hogy érdekesek is legyenek, és derűsek annak leírásai, hogy utódom kinek körülményei – egész bizonyos – hogy nem lesznek kellemesebbek az enyéimnél, okúljon, derüljön, vagy legalábbis vigasztalódjék. [...] Rad 1936. XII. 12. Posta Szomotor. Petrik Béla plébános.” Uo. I. kötet. V.

6 Plébániai Levéltár. Római Katolikus Egyház – Plébánia Rad (Továbbiakban: PL Rad). Farské spisy 1925-1928, 1926, Hamrák János kézzel írott igazolványa, 1926. március 7. PL Rad. Farské spisy 1925-1928, 1927, 639/1927.

7 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. *Rigóország – Bodrogköz* c. fejezet. 541c.

mus megjelenése a történelmi Magyarország területén a felekezeti, a törökök kiűzését követő migráció pedig az etnikai arányok terén változtatott a Bodroghköz társadalmi képén. Amíg a 18. század esetében a szlovák és a ruszin elem bevándorlása állapítható meg, addig a 19. században – annak is főleg a második felében – ezek fokozatos nyelvi beolvadása jellemző. (Tamás 1999, 27. p.) Ebben a tekintetben a Bodroghköz összes falvának megvan a maga története, mivel a felekezeti és etnikai heterogenitás (is) alakította e települések közösségi arculatát.

Petrik Béla – Petrik Pál és Rucsik Erzsébet fia (Gembický 2016, 60 p.) – 1888. április 29-én született Kistárkányban (szlovákul Malé Trakany),⁸ amely a korabeli összeírások alapján református többségű volt (505 fő; 50%) számottevő római katolikus (309 fő; 30,6%), zsidó (105 fő; 10,4%) és görögkatolikus (88 fő; 8,7%) kisebbséggel. Elenyésző számban evangélikusok is éltek a faluban (3 fő; 0,3%).⁹ A település anyanyelvre vonatkozó adatai alapján a magyar etnikum volt a domináns (914 fő; 99,1%), nagyon kevés szlovák ajkú lakos mellett (8 fő; 0,9%).¹⁰ Ebben az időben Bodroghköz még nem szelte ketté a későbbi trianoni országhatár, a régió központjainak Királyhelmec és Sárospatak volt tekinthető. Bár nem a tájegységhez tartozik, mégis jelentős súllyal bírt Sátoraljaújhely – mint Zemplén vármegye központja – közelsége, továbbá az Újhelyi járáshoz tartozó és a Bodrog közelében fekvő települések sem választhatóak el teljesen a terület fejlődésétől.¹¹

Petrik szolgálati helye lakossági összetétel szempontjából más képet mutat, mint születési helye. Rad lakói többségében római katolikusok voltak mind a 19., mind a 20. század folyamán (Tamás 1999, 296. p.); filiális központ is lett a bodroghközi esperesi kerületen belül, így Rad filiáinak számítottak környező falvai: Bodrogszentmária (szlovákul Svätá Mária), Szinyér (szlovákul Svinice), Pálfölde¹² (szlovákul Pavlovo), Bodrogvécs¹³ (szlovákul Véc) és Kisújlak¹⁴ (szlovákul Nová Vieska pri Bodrogu).¹⁵ Petrik

8 MKL, P, Petrik, Petrik Béla. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/P/Petrik.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 8.

9 A felekezeti hovatartozásra vonatkozó adatok az 1891-es népszámlálás számait tükrözik. Tamás 1999, 266. p.

10 Tekintettel arra, hogy az 1880-as és 1890-es évek folyamán erősödnek meg a magyarosító tendenciák az Osztrák–Magyar Monarchiában, így az 1881-es népszámlálási adatokat véltém kézenfekvőbbnek. Kónya 2010, 5. p. Tamás 1999, 267. p.

11 Tamás Edit és Peter Kónya is ide sorolja a hegyaljai régióban található településeket. Amíg Tamás Borsit (Borša), Kisbárit (Malá Bara), Nagybárit (Veľká Bara), Ladamócot (Ladmovce), Szöllőskét (Viničky) és Zemplént (Zemplín) említi, addig Peter Kónya az előbbieket mellett Csarnahóval (Černochovo), Cékével (Cejkov), Imreggel (Brehov), Kistoronyával (Malá Trňa), Nagytoronyával (Veľká Trňa) és Garannyal (Hraň) is foglalkozik. Uo.

12 Ma Bodrogszentmária településrésze.

13 Ma Szomotor (Somotor) településrésze.

14 Ma Szomotor településrésze.

15 MKL, R, Rad. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/R/Rad.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 8.

plébánosi és oktatási tevékenysége is ezeken a településeken érhető tetten a fennmaradt dokumentumok alapján, ahogyan azt a következő fejezetekben látni fogjuk. A 19. század végén, a 20. század elején és vizsgált korszakunkban e falvak kivétel nélkül magyar arculatúak, elenyésző számú (cseh)szlovák¹⁶ ajkú lakossággal. (Tamás 1999, 227, 233, 269, 297, 308 p.)¹⁷ Népeességük számának alakulását a 20. század elején jelentősen befolyásolta az I. világháború innen származó katonáinak eleste, továbbá az 1920-as évek emigrációs hullámai is, amelyek fő célpontjai az Egyesült Államok és Kanada volt. (Tamás 1999, 36. p.) Erről tanúskodik például Iván János szinyéri lakos 1932-ből származó levele, aki Petrik megbízásából Montréálban próbált elegendő adományt gyűjteni a radi katolikus templom új orgonájára.¹⁸ Lényi Vincének (1900–1966), a Woodbridge-i (New Jersey állam) Kármelhegyi Boldogasszony-templom plébánosának¹⁹ levele is ezt támasztja alá, amelyben egyik Radból származó elhalálozott hívére vonatkozó anyakönyvi kivonatokat kéri Petrik Bélától.²⁰ Feltűnő mindemellett az is, hogy a radi lelkesi hivatal – jogi személyként – 1924-ben bizonylatot nyújtott be amerikai útlevel igénylésére, amit viszont a járási hivatal elutasított.²¹

Az impériumváltás turbulens évei döntően meghatározták a radi plébános későbbi életpályáját, akinek a trianoni békeszerződés aláírását követően egy teljesen új helyzetben kellett érvényesülnie. 1918. október 28-án Prágában kikiáltották a Csehszlovák Köztársaság létrejöttét, két nappal később pedig szlovák értelmiségi vezetők egy csoportja Turócszentmártonban deklarálta, hogy a szlovák nemzet csatlakozik az újonnan alakult államhoz. (Kováč 2011, 194–195. p.) A történeti Magyarország északkeleti részében 1918–1919 folyamán több olyan tiszavirág-életű „ország” (Keletiszlovák Népköztársaság, Szepesi Köztársaság, Szlovák Tanácsköztársaság, Hucul Köztársaság) is létrejött, amelyek vezetői a hatalmi vákuumot kihasználva akartak érvényt szerezni saját céljaiknak.²² A Bodroghközben végbemenő katonai mozgások, helyi események és kulcsszereplők 1918–1920 közötti egységes bemutatásával sajnos a magyar történetírás a mai napig adós. A csehszlovák vezetők 1923 elejétől nagyzsupákat hoztak létre a történelmi Magyarország északi területén, felváltva a régi vármegyerendszert. Ennek

16 Az első Csehszlovák Köztársaságban a csehszlovakizmus elmélete biztosította az „államalkotó nemzetek” többségét az országon belül. Ennek szellemében a szlovák a cseh nyelv egyik tájszólásaként volt számontartva, s az 1930-as népszámlálásnál „csehszlovák anyanyelvet” és „csehszlovák nemzetiséget” lehetett bejelölni.

17 Az 1881-es népszámlálás alapján az egész Bodroghközben a legtöbb szlovák Radban élt (47 fő, 11%). Kónya 2016, 6. p.

18 Iván János továbbá beszámol a montréalai magyarok gazdasági helyzetéről és vallási életéről. PL Rad. Farské spisy 1931–1932, 1932, Iván János levele és Iván János gyűjtő íve.

19 Lényi 1934–1964 között volt a woodbridge-i magyar katolikus hívek lelkipásztora. MKL, L, Lényi. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/L/L%C3%A9nyi.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 8.

20 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, Lényi Vince levele, kelt 1936. július 17.

21 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1924, 1214/24.

22 A kérészállamokról bővebben: Ablonczy 2020, 145–162. p.

értelmében Rad és környező falvai a Kassai nagyzsupa (Košická župa) Királyhelmecei járásába (okres Kráľovský Chlmec) tartoztak. Ez 1928 elejétől változott meg, amikor az 1927-ben elfogadott közigazgatási törvény értelmében a zsupákat felszámolják, helyettük pedig nagyobb kiterjedésű tartományok (Csehország, Morvaország, Szlovenszko, Ruszinszko/Podkarpatszka Rusz) jöttek létre. (Šebek 2018, 165. p.)

A két világháború közötti Csehszlovákia polgári demokratikus köztársaság volt, amelyben az állampolgárok általános, titkos választói jogokkal élhettek. A mindenkori csehszlovák kormánykoalíció pártjai²³ és a szlovák autonomista pártok²⁴ mellett az ország nemzeti kisebbségei is különböző politikai formációkat alkothattak. A két legfontosabb magyar érdekeltiségű párt az Országos Keresztényszocialista Párt (OKP) és a Magyar Nemzeti Párt (MNP) volt, amelyek politikai stratégiái és szavazóbázisai is különböztek egymástól. A két világháború között számottevő támogatottsággal bírt Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP), amelyben nagy számban tömörültek magyarok is. A proletárdiktatúra és az osztályok közötti egyenlőség forradalom útján való megvalósítása mellett a népek önrendelkezési jogát is programjukra tűzték, ami a magyar kisebbség tagjai körében is vonzóvá vált. (Filep 2003, 307. p.) A gazdasági központoktól távol eső Bodrogköz – Sátoraljaújhelytől elvágva – perifériára szorult, így korszakunkban a magyar szegényparasztság és munkás-ság támogatottságát is bírta a CSKP, amire leveleiben Petrik is utal többször. 1928 tavaszán – a gazdasági világválság előtt²⁵ – a jászói prelátusnak írott levelében Bodrogszentmária lakosságát „kommunizmustól átszívult nép”-nek nevezte, ami „óhajtja a templomot, de anyagi ereje nincs annak teljes felépítéséhez”.²⁶ 1930-ban pedig a ferences rend főrendházának ír egy levelet Pozsonyba, amelyben missziós papokat kérelmez a faluba. Rad lakosairól a következő módon nyilatkozott: „A nép szegény, de gőgös zsellér nép, tele kommunista hajlammal, alattomosággal, sok a zsvány és a vadházas [...]”²⁷

23 Az Agrárpárt (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu) és a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt (Socialnědemokratická strana Československa) voltak a legjelentősebb politikai szubjektumok. Az úgynevezett „rendszerpárti” mozgalmakhoz sorolható a Karel Kramář által vezetett nemzeti demokraták és az Edvard Beneš-féle Nemzeti Szocialista Párt (nem összekeverendő a német nemzetiszocializmussal). Šebek 2018, 156–158. p.

24 Az autonomista pártok közül a legnagyobb támogatottsággal az Andrej Hlinka rózsahegyi plébános által vezetett Szlovák Néppárt (Hlinkova slovenská ľudová strana – HSĽS) bírt, amely főleg a katolikus szlovákságot szólította meg. A Martin Rázus költő elnöklete alatti Szlovák Nemzeti Párt (Slovenská národná strana – SNS) ezzel szemben a felekezeti szempontból kisebbségben levő evangélikus szlovákokra épített. Kováč 2011, 205. p.

25 1929. október 24-én, amely nap „fekete csütörtökként” híresült el, a New York-i Wall Streeten összeomlott a tőzsde, ami Csehszlovákiára is negatív hatással volt. A '30-as évek elején Szlovenszko-ban 250-300 ezer munkanélküli volt az országban, akiknek 40 %-a mezőgazdasági munkás volt. Jančík–Hallon 2018, 232. p.

26 Petrik a jászói apátságához intézett levele egy új bodrogszentmáriai templom építéséhez szükséges nyersanyagok kérelmezésével foglalkozik. PL Rad, Farské spisy 1925–1928, 1928, Levél a jászói prelátusnak, kelt 1928. március 3.

27 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 232/1930.

A Királyhelmecei járás 1920-as évekbeli választási eredményei is azt tükrözik, hogy a magyar pártok képviselőinek legnagyobb kihívói ebben a régióban a kommunista párt politikusai voltak. (Angyal 2002, 105., 129. p.) Az 1928-as tartományi és az 1929-es parlamenti választásokon bár az Agrárpárt nagyobb támogatottságra tesz szert,²⁸ viszont a „fekete csütörtök” után, az 1930-as évek elején a CSKP újból megerősödik. Petrik Bélát paptársa és barátja, a közismert Mécs László (1895–1978) premontrei papköltő és királyhelmecei plébános egy vallásos tematikájú filmvetítésről értesíti, amelyhez a következőket fűzi: „A Bodrogköz fővárosában jó most ilyen ellen – sereglést csinálni a kommunisták tömegmozgalmaival szemben!”²⁹ A járásban levő kommunista siker a szegénységben élők magas létszámával magyarázható, mivel Kelet-Szlovenszékben az alacsony életszínvonalal kéz a kézben jártak a rossz higiéniai és egészségügyi viszonyok is. (Jančík–Hallon 2018, 233. p.) A súlyos gazdasági állapotokra utal a királyhelmecei járási főnök által 1932. november 29-én írt levél, amelyben Petriket kéri fel, hogy Radban a járási ínségnyhító bizottság élére álljon.³⁰

Már a gazdasági világválságot megelőzően is volt egy kellemetlen tényező, amely vizsgált korszakunkban megnehezítette a bodrogközi emberek sorsát. Ez az 1924 tavaszán történt árvíz volt. Petrik az általa vezetett plébániai krónikában részletesen ismerteti az árvíz meteorológiai előzményeit: „március 27-én [...] végig öntötte az összes utakat. III. 27-én d. u. 2 órakor még száraz földön mentünk ki a faluból, 6-kor meg már csak ladikon lehetett visszajönni.”³¹ A járási főnök Radról, Bodrogszentmáriáról és Zétényről (szlovákul Zatín) úgy nyilatkozott a *Prágai Magyar Hírlap* számára, hogy azokat „az árvíz teljesen elpusztította”.³² Petrik krónikája szerint Radban „70 házámból 30 dült össze. Bszentmárián 80 házámból 9 maradt. Ez a falu ki is telepedett az országúthoz”.³³ Bodrogszentmárián a római katolikus templom meg tudott menekülni, viszont az is „dülőfélben van már”,³⁴ amiről még szó fog esni a továbbiakban. „A föld színéről elpusztított Szentmária olyan, akár egy kísérteties romhalmaz. A beomlott házak falát felverte a gaz, s a lakosság vályogviskókban húzza meg magát a domboldalra. Termésük jóformán semmi sem-lesz ezeknek a szerencsétlen embereknek. Tíz-tizenöt centiméteres fű borítja azokat a helyeket, ahol a szentmáriaiak búzatáblái ringtak valamikor... És így van ez a legtöbb helyen: Örösön, Nagygéresen, Zétényben, Szomotoron, Radon, Szinyéren, Leleszen és Bodrogmezőn”³⁵ – írja a *Prágai Magyar Hírlap* tudósítója.

28 Uo. 161.

29 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1932, 50/932.

30 PL Rad. Farské spisy 1932–1935, 1932, Levél a járási főnöktől, kelt 1932. november 29.

31 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 22. p.

32 *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. április 1. Három zemplénmegyei községet elpusztított az ár.

33 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 22. p.

34 *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. április 4. Megindult a segélyakció az árvízkárosultak érdekében.

35 *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. július 16. Bodrogközi levél.

A politikai, társadalmi és gazdasági viszonyok ismertetése után röviden szóljunk a radi katolikus pap mindennapos környezetéről. Petrik Béla plébániájának háztartását a lelkipásztor kilenc testvérének egyike, Petrik Regina (1901–?) vezette. (Gembický 2016, 60. p.) Két különböző lakossági nyilvántartásból³⁶ leszűrhető, hogy a plébánia kötelékeibe a háztartást vezető testvéren kívül egy kocsis³⁷ és egy szolgáló³⁸ tartozott még. 1938-ban a plébánia a Fő utca 33–34. szám alatt volt található.³⁹

2. „[...] a mai nehéz idők főleg ösztökélhetik az igazi papot” – A kassai egyházmegyében a két világháború között

A „történelmi országrészek” és Szlovenszko nemcsak gazdasági tekintetben különböztek egymástól, hanem a társadalom felekezeti megoszlásában is. Csehszlovákia megalakulását követően Cseh- és Morvaország területén a katolikus egyház jelentős pozíciókat veszített el, tömegesen távoztak a hívek Róma kötelékeiből, ami összefüggött az új állam ideológiájával is. Élénk szimbolikus tartalommal töltődtek meg a huszita ideák és a protestáns hagyományok, amelyek Csehszlovákia vezetői részéről is támogatásban részesültek. 1920 januárjában létrejön a csehszlovák nemzeti egyház, amely már tevékenységének első éveiben félmillió követővel büszkélkedhetett. (Šebek 2018, 174–176. p.) A csehszlovák területek katolikusellenes tendenciáit a Vatikán nem nézte jó szemmel, ami kihatott a csehszlovák állammal való diplomáciai kapcsolatokra is. Egyedülálló a Szentszék történetében az 1927-ben aláírt modus vivendiként elhíresült egyezmény, amelyet a Csehszlovák Köztársasággal kötött. Ez a két ország viszonyának rendezése mellett a trianoni határok által Csehszlovákiához került püspökségek területének integritását biztosította a magyar revíziós törekvésekkel szemben. (Haburaj–Zubko 2016, 29–30. p.)

Szlovenszko lakosságának döntő többsége – az ország nyugati felével szemben – a történelmi egyházak iránt hűséges maradt.⁴⁰ A szlovákság és a magyarság többsége római katolikus felekezeti volt, viszont jelentős létszámú protestáns kisebbséggel (szlovák evangélikusok, magyar reformátusok) is számolunk korszakunkban. A keleti országrészen⁴¹ tekintélyes volt a görögkatolikus ruszinok és az izraeliták jelenléte is. Az etnikai alapon szerveződő szlovák pártok (HSLŠ, SNS) mellett az ellenzéki politikát folytató magyar érdekelttségű pártok esetében is megfigyelhető a vallási elkülönülés. Amíg az OKP-szavazók főként a katolikus parasztság és munkásság soraiból⁴² verbuvá-

36 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, Lakossági nyilvántartás, kelt 1929. december 31.
PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, Lakók névjegyzéke 1938-ban.

37 1929-ben Kulina János, 1938-ban Hacskó András.

38 1929-ben Petro Boris, 1938-ban Gábor Anna.

39 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, Lakók névjegyzéke 1938-ban.

40 Uo. 23.

41 Főleg Kárpátalján/Ruszinszkoiban és Szlovenszko északkeleti szegletében, de a Bodroghözben is jellemző volt.

lódta, addig az Országos Kisgazda- Földműves- és Kisiparos Pártról 1925-ben átnevezett MNP a protestáns kis- és középbirtokos magyar gazdatársadalom, valamint a városi liberális polgárság szavazatait is élvezte. (Angyal 2002, 57. p.)

Az OKP helyi alapszervezeteinek vezetői és a párt propagálói legtöbb esetben a helyi plébánosok voltak, s ez alól Petrik Béla sem volt kivétel. A Keresztényszocialista Földműves és Földmunkás Szövetség⁴³ kassai fiókja 1921 júniusában, közelgő választmányi ülése előtt felszólította Petrik „*elnök urat, hogy ezen a gyűlésen a község okvetlen képviselve legyen*”.⁴⁴ Mindemellett viszont 1926-ban az OKP kassai alapszervezeteinek vezetői, Wirth Gyula ügyvezető igazgató és Fleischmann Gyula főtitkár furcsállották, hogy a királyhelmecei és nagykaposi járás legtöbb településén az OKP rendelkezik helyi pártszervezettel, Radban viszont akkor még nem alakult meg.⁴⁵ Esterházy János, a párt elnöke, 1933. január második felében bodroglői körutat készült tenni, amiről Derfínyák Gusztáv keresztényszocialista körzeti titkár értesítette Petriket, s erre az eseményre szívélyesen meghívta, mivel Esterházy „*nagyon szeretné a bodroglői intelligenciát is megismerni*”.⁴⁶ Böhm Rudolf (1884–1933) kassai származású OKP-s szenátor elhalálózása (január 18.) miatt a pártelnök kénytelen volt átadatni a bodroglői közösségi találkozókat, így Királyhelmecekre nem, viszont Bélybe (szlovákul Biel) ellátogatott Esterházy.⁴⁷ Radi OKP-alapszervezet létéről csak egész 1938-ból származó bizonyítékunk van, amelynek vezetője Tóth Bertalan helyi lakos volt.⁴⁸ Ha Petrik Béla nem volt is az OKP radi elnöke, a párthoz fűződő viszonya minden bizonnyal pozitív volt, szimpatizált vele.⁴⁹ Ahogyan a következő fejezetben is látni fogjuk, több plébános volt

42 Az OKP egy sajátos őslakoskoncepció alapján igyekezett megszólítani a választókat, amivel nemcsak a magyarokra, hanem a hungarus öntudatú szlovákokra, németekre és ruszinokra is építeni akart. E koncepció jegyében Szlovénia autonómiáját annak „őslakossága” (magyarok, szlovákok, ruszinok, németek) nevében követelte, akik a Szent István-i magyar állam létrejötte óta élnek egymás mellett, megkülönböztetve ezzel a nyugati országárszólól érkezett betelepülteket (csehek, morvák).

43 Az OKP egyik érdekvédelmi szervezete, amelynek taglétszáma 1921-ben elérte a 35 ezret. Közlönyük: *A Föld Népe*. Angyal 2000, Utolsó letöltés: 2020. 12. 9.

44 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1921, A Keresztényszocialista Földműves és Földmunkás Szövetség kassai fiókjának meghívója.

45 Wirth és Fleischmann levelükben kérdik Petriktől, hogy a kassai OKP részéről mikor tarthatnak előadást a falu lakosai számára. PL Rad. Farské spisy, 1925–1928, 1926, 419/1926.

46 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1933, Derfínyák Gusztáv körzeti titkár levele, kelt 1933. január 13.

47 Itt a bélyi OKP-s alapszervezet vezetőjén túl a kistárkányi, a bacskai (Bačka), a kisdobrai (Dobrá) és perbenyiki (Pribeník) pártszervezetek képviselői is jelen voltak. *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. január 28. *Nagy lelkesedéssel fogadta Bodroglői magyarsága Esterházy Jánost*.

48 Az OKP 1938. április 3-án nagygyűlést szervezett Kassán. PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, 6/1938.

49 Nem kizárt, hogy az 1923-as helyhatósági választásokon is indult az OKP színeiben, erre vonatkozóan viszont nem találtam bizonyítékot. Rad község internetes honlapján Petriket az

OKP-tag a kassai püspökségen belül, amelynek vezetője 1907-től Fischer-Colbrie Ágoston (1863–1925) volt, akit gyakran a keresztényszocialista párt egyik fő ideológusának is tekintenek. (Filep 2007, 11. p.)

Fischer-Colbrie – Balás Lajos⁵⁰ mellett – azon püspökök egyike volt, akit az impériumváltást követően nem váltottak le vezetői posztjáról. (Gergely 1997, Utolsó letöltés: 2020. 12. 9.; Haburaj–Zubko 2016, 14. p.) Mindamellet, hogy élvezte a kassai klérus és a Szentszék majdnem egyöntetű támogatását, a civil életben is tisztelet övezte a zselízi (szlovákul Želiezovce) származású főpásztort. (Haburaj–Zubko 2016, 14. p.) A trianoni határ által kettévágott kassai püspökség nagyobbik része Csehszlovákiához került, ami 156 plébániát jelentett, viszont 1937-ig a magyarországi rész is az igazgatása alá tartozott, ahol 1918-ban Fischer-Colbrie létrehozta a sátoraljahúj helyi vikariátust. (Gergely 1997, Utolsó letöltés: 2020. 12. 9.; Zubková 2009, 96–98. p.) Petrik Bélát a kassai püspök bízta meg a radi plébánia vezetésével,⁵¹ s állandó kapcsolatban álltak egymással, egyebek között azért is, mert Bodrogszentmárián a püspökség több száz katasztrális hold méretű gazdasággal rendelkezett, amelynek nagyobb hányadát erdők alkották. (Haburaj–Zubko 2016, 54, 91. p.) Fischer-Colbrie közismert szociális érzékenységre utal az az 1924-ből származó levél is, amelyben Petriket értesítette – az árvíz pusztítását követően – arról, hogy az örmezei (szlovákul Stražské) árvaházban 6 radi vagy bodrogszentmáriai leányzót lehet elhelyezni, amit Széchenyi Lászlóné (szül. Gladys Vanderbilt) ajánlott fel a püspök számára.⁵²

Főpásztori tevékenysége alatt, nem sokkal halála előtt a csehszlovák oktatásügyi minisztérium Iskolaügyi Referátusa⁵³ fegyelmi eljárást indítványozott Petrik ellen.⁵⁴ Hartsár István kassai püspöki helynök hivatalos levele szerint a pozsonyi Iskolaügyi Referátus „a közös pásztorlevél felolvasásakor [tett] magyarázó hozzászólások miatt”⁵⁵ indított eljárást a radi plébános ellen, mivel állításuk szerint megsértette a köztársaság védelméről szóló törvényt.⁵⁶ Amint arról Petrik is ír Hartsár levelének hátoldalán: ez az

OKP egyik jelöltjeként említik: Gembický–Pristás–Jakubčáková–Župník, Utolsó letöltés: 2020. 12. 9.

50 Balás Lajos (1855–1920) roznýói püspök 1920. szeptember 20-án hunyt el, magas életkora miatt hagyták helyben az impériumváltás éveiben.

51 Valószínűsíthetően a lelkészi hivatal nem volt jó állapotban Petrik megérkezésének évében. A püspökség közel 5000 cseh koronát utalt ki annak felújításának költségeire. PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1920, 160/1921.

52 PL Rad, Farské spisy 1920–1924, 1924, 3097/1924.

53 A szlovenszkói oktatásügy legfelsőbb döntéshozó szerve, amely a prágai oktatásügyi minisztériummal összhangban végezte a munkáját. Popély 1998, 5. p.

54 PL Rad, Farské spisy 1925–1928, 1925, 1341/1925.

55 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1341/1925.

56 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1536/1925. A belpolitikai konszolidáció egyik legfontosabb eszköze az 50/1923-as számú, a köztársaság védelméről szóló törvény volt, amit 1923. március 19-én fogadott el a prágai nemzetgyűlés az Alois Rašín pénzügyminiszter ellen elkövetett sikeres merénylet után. Erre a törvényre hivatkozva több nemzetiségi köz-

„1924. nov. 26-án Zsolnán kelt pásztorlevél állítólagos toldalékai miatt”⁵⁷ történt, amit a szlovenszkói püspökök szövegeztek meg katolikus híveik számára. Ebben arra szólították fel őket, hogy az anarchista, nihilista, szocialista és kommunista szervezetekből lépjenek ki, s ezzel a pásztorlevéllel a csehszlovák kormánykoalíció haragját is magára vonta a szlovenszkói püspöki kar. (Filep 2007, 11. p.) Petrik a radi katolikus templomban olvasta fel ezt a memorandumot,⁵⁸ amelyhez állítólag az alábbi „megjegyzést” fűzte: „*Akik nem ker. soc. [keresztényszocialista] lapot fognak járattni, azokat sem gyóntatni, sem eltemetni nem fognám. Más lapokban, főleg a Népújságban*⁵⁹ *az urak a szegényeknek földet ígérnek, ez nem felel meg a valóságnak – csak ilyen módon akarják a népből a pénzt kicsalni, mikért egyáltalán semmi pénzt nem kapnak; és végre, hogy a községben olyan némelyek lézengenek, akik a vallásos emberek hitét el akarják venni, esetleg más vallásra téríteni; kath. templomból színházat és cirkuszt akarnak létesíteni.*”⁶⁰ A kassai püspökség Hartsár révén elrendelte a kivizsgálást, amellyel Hamrák János⁶¹ bolyi (szlovákul Bol) esperest és Szmrecsányi Elek nagytárnányi (szlovákul Vel'ké Trakany) plébániai kormányzót bízták meg, s felkérte a kassai megyei hivatalt, hogy Hamrákkal egyeztetve jelöljék ki saját, világi megbízottjaikat.⁶² Rad és filiáinak lakosai viszont arról nyilatkoztak, hogy Petrik prédikációja alatt „*sem a ker. szocialistákról v. azok lapjáról, sem a Népújságról, földosztásról, zugügynökök falubeli bűntatásáról, újjavallásról v. templomok cirkusszá alakításáról egy durva szó sem esett*”.⁶³ A bírósági tárgyalásra végül 1925. június 20-án került sor,⁶⁴ ahol Petriket felmentették a vádak alól.⁶⁵ Az eljárás kezdete és vége között tragikus hír rázta meg a kassai egyházmegye klérusát és a híveket:

életi szereplő ellen indult fegyelmi eljárás a két világháború közötti Csehszlovákiában. Šebek 2018, 167. p.

57 Hartsár levelének hátoldalán lévő kézírás. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1341/1925.

58 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, Nyilatkozat, kelt 1925. április 25.

59 A *Népújság* a Csomor István által vezetett Köztársasági Magyar Földműves Párt (KMFP) közlönye volt. Az OKP és az MNP ellenzéki politikájával ellentétben a KMFP a csehszlovák kormánykoalíció – főként az Agrárpárt – centralista politikáját támogató, sok esetben kiszolgáló mozgalom volt. Ez a sajtóorgánium tipikus pártközlöny volt, amelynek hasábjain a párt elnökét, Csomor Istvánt és az Agrárpárt vezérégyéniségét, Milan Hodžát dicsérték. Simon 2013, 128. p.

60 Hartsár levelének hátoldalán lévő kézírás. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1341/1925.

61 Hamrák külön levélben is értesíti Petriket arról, hogy őt bízták meg az ügy kivizsgálásával. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 167/1925.

62 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1536/1925.

63 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, Nyilatkozat, kelt 1925. április 25.

64 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 167/1925.

65 Petrik kézírása a levél hátoldalán: „*A járási referens (Zombory Géza) jelenlétében lefolytatott fegyelmi (1925. június 20.) szintén minden vádat megcáfolt.*” PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 1536/1925.

1925. május 17-én elhunyt Fischer-Colbrie Ágoston. Petriket Hamrák János értesítette a halálhírről, aki meghívta őt a néhai püspök kassai temetésére.⁶⁶

Utolsó útja előtt épp az a valaki celebrálta a gyászmisét a kassai Szent Erzsébet-dómban, akit ő korábban felkarolt, s aki az ő közbenjárása által végezhetette el teológiai tanulmányait Innsbruckban: Jozef Čársky. (Zubková 2009, 83–92. p.) Az ekkor még a rozsnói (szlovákul Rožňava) püspöki széket betöltő, egbelli (szlovákul Gbely) szlovák érzelmű pap 1925. november 12-én lett Fischer-Colbrie utódja. (Haburaj–Zubko 2016, 92. p.) Amíg Fischer-Colbrie-t a „régí rend” képviselőjének tekintették, addig Čársky öntudatos szlovákként kevésbé számított veszélyforrásnak Prága szemében az elődjével ellentétben. (Zubková 2009, 89–90. p.) Viszont a kassai klérus többségét magyar érzelmű, hungarus öntudatú katolikus papok alkották, akik megkísérelték kompromitálni személyét. (Haburaj–Zubko 2016, 51. p.) Püspöksége ideje alatt nem mulasztotta el számonkérni plébánosain a különböző mulasztásokat és hibákat. (Zubková 2009, 95. p.) Petrik sem volt kivétel, mivel Čársky szerint *„ígen szomorú dolog, hogy Tdőséged [tiszteletendőség] 18 évi paposkodása dacára még nem tanulta meg, hogy mi a templomgondok hatásköre és hogy mint kezelendő az egyházi pénztár.”*⁶⁷

Az 1924-es árvíz pusztítása miatt kitelepült bodrogszentmáriai lakosok éveken keresztül több kilométert tettek meg azért, hogy Isten házába járuljanak, viszont 1928–1929 folyamán a helyi hívek Petrik révén az országúthoz kitelepült faluban új templomot szerettek volna építeni. A radi plébános a hívek kívánságát tolmácsolta Čársky püspök irányába,⁶⁸ ő viszont felhívta a figyelmét, hogy egy templom építése rendkívül nagy összegbe kerül.⁶⁹ Gyűjtést is szerveztek az új templom költségeinek fedezésére,⁷⁰ továbbá Petrik a szükséges anyagi erőforrás mellett építőanyagot is (kő, fa stb.) próbált szerezni. Mitro Mihály/Michal Mitro radomai (szlovákul is Radoma) plébános tengerentúli kapcsolatainak mozgósítása révén is a bodrogszentmáriai hívek igényeinek szeretett volna eleget tenni, de a kísérlet sikertelen volt.⁷¹ Végül a püspök azt javasolta, hogy a régi templomot újítsák fel, amely döntést a radi pap valószínűleg nem fogadta el elsőre, mivel Čársky több levelében is ismételte ezt Petrik számára.⁷²

1936-ban a kassai főpásztor Petrik Bélát alkalmasnak találta a bodrogszentmáriai egyházkerület tanügyi esperesi pozíciója betöltésére, amiről az akkori battyáni (szlovákul Boňany) esperesplébános, Gasparik János értesítette. A levelekből kiderül, hogy Rad lelkesze valószínűleg nem ápolta jó kapcsolatokat a kassai püspökséggel, mivel Gasparik

66 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1925, 148/1925.

67 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 104/1929.

68 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, Petrik Béla levelének másolata, kelt 1929. október 29.

69 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, 4550/1929.

70 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, Horváth Károly levele Petrik Bélának, kelt 1929. december 5.

71 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 342/1929.

72 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, 4550/1929, 4651/1929, 4873/1929.

szerint a kinevezés „némi elégtétel volna neked azért a sok kellemetlenségért, amelyben a múltban részed volt”.⁷³ Petrik többhetes gondolkodás után végül elutasítja a felkérést szemgyengességére való tekintettel: „Jól esik, hogy a Főpásztornak éppen személyes észrevételei azon, melyek a szürkeségből kiemelnének, s éppen az által, hogy részt kínál az intenzívebb apostolkodásban a maga apostolságából – a szerepet elfogadni mégsem merem. S amint írod, ez némi vigasz és recompensatio volna sokszoros meghurcoltatásomért /: melynek ha szemébe nem nézek, azóta talán a 3-ik radi pap is utílapuval volna már ellátva! [...] Mivel azonban 136/1935 számom alatt Kassára felterjesztett szemgyengességem, (melyre 5726/1935 sz. alatt Óexcellentiája még a brevári-umozás alól is feloldott) még mindig tart, nem tudom az esperességet vállalni és nem merem.”⁷⁴ Miután elutasította a felkérést, 1938 tavaszán Szmrecsányi Elek nagytárkányi adminisztrátor lett a bodroglói egyházkerület alesperese és iskolai felügyelője.⁷⁵

3. „Sokszor gondoltam vissza Rigóországra” – Petrik Béla és a kelet-szlovenszkói katolikus papság

Petrik Béla a két világháború között nemcsak a két kassai főpásztorral és a püspöki hivatal elöljáróival tartotta a kapcsolatot, hanem az egyházmegye – néha annak határain kívül eső – plébániáival is. E levelek többsége az anyakönyvi és házassági kivonatokkal kapcsolatos kérelmeket s a kongrua kifizetéséhez és egyéb pénzügyekhez fűződő információkat tartalmaznak. Természetesen találkoznak köztük olyan személyes hangvételű levelekkel is, amelyekből rájövünk, hogy az adott illető milyen viszonyt ápolt a radi plébánossal. Az interkulturális kapcsolatok tekintetében komplex képet festő sárosi és zempléni régió impériumváltás utáni történetének feltárása szempontjából fontosnak tartom azon személyek életpályájának kutatását, akik saját lokális terükben a közélet formálói voltak. Nemcsak a történelmi Magyarország utolsó éveiben, hanem az első Csehszlovák Köztársaságban is a kelet-szlovenszkói „centrumoktól” (járási, regionális központok) távol eső „eldugott” (nem a főúton fekvő) falvakban a helyi lelkipásztorok számítottak a legfontosabb közéleti személyeknek függetlenül attól, hogy pozitívan vagy negatívan viszonyultak hozzájuk a hívek. Petrik Béla egyik 1927-ből származó levelében szellemesen jellemezte Rad lakosságát: „Kicsiny, a nagyvilágtól félre eső szurdokban plébánoskodok, ahol árvizek és futóhomokok közt sýnylódik a lakosság, az 1924-es árvíztól ismeretes Rad és Szentmária falu ez. Kis falu, ahol még csak egy patkoló kovács sem mer megtelepedni s így a plébános személye és sorsa minden és egyedüli szenzációja a községnek. A legkisebb gyermek is tudja, hogy mi történik vele, de annál inkább a községi előljáróság, mely azt okmányba is kész belefoglalni.”⁷⁶

73 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, 134/1936.

74 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, 84/1936.

75 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, 20/1938, 26/1938. *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. április 20. *Szmrecsányi Elek kitüntetése*.

76 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1927, 1729/1927.

E fejezetben azoknak az egyházi személyeknek rövid életpályáját és hátterét szeretném bemutatni, akikkel Petrik Béla kisebb-nagyobb mértékben kapcsolatban állt. Az illetők plébániáinak és szolgálati helyeinek fekvése szempontjából öt csoportot különböztettem meg: a. bodrogi plébániák,⁷⁷ b. kassai plébánia és a püspöki hivatal, c. az eperjesi ferences rendház és a jászói premontrei apátság, d. Ung-vidéki és kárpátaljai/ruszinok plébániák, e. egyéb, az előző csoportokba nem besorolható plébániák. A kevésbé ismert, monográfiákban eddig nem szereplő személyekről a lábjegyzetekben találhatóak rövid életrajzi áttekintések, amelyeket magyar és szlovák nyelvű lexikonok s a korabeli sajtó segítségével írtam meg. Ezek remélhetőleg több történelmi szakembert inspirálnak biográfiai kutatások végzésére.

Egy plébános életében elengedhetetlen, hogy saját szolgálati helyéről jelentéseket adjon közvetlen felettese, az egyházkerület esperese számára. Petrik így gyakran váltott levelet az előző fejezetben már említett Hamrák János⁷⁸ (a bodrogi egyházkerület élén: 1918–1935) bolyi és Gasparik János⁷⁹ (a bodrogi egyházkerület élén: 1935–1942) battányi esperesplébánosokkal. Amíg az előbbivel főleg a papi gyűlések időpontjait, az anyakönyvi-házassági-halálozási kivonatokat eljuttatását s a pénzügyeket vitatták meg,⁸⁰ addig Gasparik – már esperesi szolgálata előtt is – leveleiben a katolikus ifjúsági szervezkedések jelentőségére hívja fel Petrik figyelmét, nem egy esetben nehezelve rá, hogy Radban még miért nem alakult meg ilyen jellegű szervezet.⁸¹ 1935 júliusában Čársky püspök felszólítja Petriket, hogy figyeljen Hamrákra, akinek egyre

77 Ebbe a csoportba sorolom a Bodrog szomszédságában fekvő Zemplént, Imreget és Cékét is.

78 Hamrák János (1873–1935) esperesplébános. A Szepes vármegyei István-hután (Štefanská Huta, ma Kluknó/Kluknava településrésze) született, a család szegénységben élt. Folyékonyan beszélt magyarul, németül, szlovákul. Miután pappá szentelték, Tokajban káplánként, Kassán katechétaként tevékenykedett. 1905-től haláláig Boly plébánosa volt. 1924-ben az OKP kerületi elnöke. Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 75–76. p., *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Ján Hamrák*. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=hamrakjan]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10., *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. október 22. „Már a külföld is tudja, hogy mi történik itt”

79 Gasparik János (1882–1942) esperesplébános. A Zemplén vármegyei Vajdácskán született. Boldogkőváralján, Göncön és Léhen szolgált káplánként, majd 1917-től a bodrogi Battány plébánosa egészen haláláig. A bacskai katolikus templom felszentelésénél Čársky püspököt Gasparik fogadta 1928-ban. Miután 1936-ban az OKP és az MNP fuzionált és létrejött az Egyesült Magyar Párt (EMP), a párt királyhalmeci járási elnöke mellett társelnökké választották. *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Ján Gasparik*. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=gasparikjan]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10., *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. október 3. *A kassai püspök felszentelte a bacskai templomot.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. március 4. *Lelkes lefolyású nagygyűléseken alakultak meg az egyesült párt bodrogi járási szervezetei.*

80 Például: PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1933, Hamrák János levele, kelt 1933. szeptember 26. PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 314/1930.

81 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1933, 18/1933. PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, A battányi plébániáról érkezett levél, kelt 1934. november 29. PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, 128/1934.

romlott az egészségügyi állapota.⁸² A szepesi származású bolyi pap végül Troppauba (csehül Opava) utazott a folyó év őszén, hogy ott gyógykezelésen vegyen részt.⁸³ Az úton elkísérte új bolyi káplánja is, Guzy Jenő (1906–?), aki egy évvel korábban Nagysároson (szlovákul Veľký Šariš) és Varannóban (szlovákul Vranov nad Topľou) káplánként szolgált.⁸⁴ Hamrák végül 1935. szeptember 19-én hunyt el troppai otlité alatt,⁸⁵ a püspök pedig a bolyi plébánia élére Guzyt nevezte ki. Két év múlva, 1937 februárjában a fiatal bolyi plébános kivetkezett a reverendából, aposztatált, s mint Gasparik írja: „[...] Guzy Jenő kollégánk a javadalmáról lemondott és már Bolyból el is távozott. Új diszpozíciót még nem kapott, de valószínűleg Hamburgba fog menni. Az eltávozásához fűzött kombinációk⁸⁶ hála Istennek nem bizonyultak valóknak.”⁸⁷ A bolyi plébániát ideiglenesen Petrik igazgatta,⁸⁸ az esetről pedig Mécs László is írt egy költeményt.⁸⁹

A radi plébános, ahogyan ő hívta, „Mécs Laczival” is gyakran levelezett, akivel a havonta rendezett papi gyűléseken túl több alkalommal találkozhatott személyesen. Főleg olyan eseményekről értesítették és azokra hívták meg egymást, amelyek a bodrogi katolikus híveket érintették, így például a bodrogszentesi (szlovákul Svätuš) harangláb felszenteléséről 1931-ben,⁹⁰ a szinyéri keresztszentelésről 1932-ben,⁹¹ vagy az új nagygéresi (szlovákul Veľký Horeš) templom felszenteléséről 1936-ban.⁹² Leveleiből leszűrhető az is, hogy konfliktusba is kerültek egymással nemegyszer, amire a következő, Petriktől származó idézet is utal: „A Pr. M. Hírlap [Prágai Magyar Hírlap] gyakori cikkei téged abba a magasságba emeltek a nép előtt is, ahonnan már a legkisebb szó is könnyen és nagy messzeségekre hangzik: s ahová viszont a nagy távlatokból is könnyen felfigyelhetnek. Ez a helyzet azzal jár, hogy aki ily felső régióban él

82 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1935, 2999/1935.

83 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1935, Guzy káplán levele Petrik Bélának.

84 *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadavanie v zozname knazov*, Eugen Guzy. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=guzyeugen]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.

85 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1935, Guzy káplán levele Petrik Bélának, kelt 1935. szeptember 21. *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. szeptember 25. *Hamrák János*.

86 Guzynál felmerült, hogy református lelkész lesz. PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1937, 24/1937.

87 PL Rad. PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1937, 37/1937.

88 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1937, 851/1937.

89 Mécs László: Aposztata c. verse után Petrik az alábbi megjegyzést írta: „Ez a vers Guzy Jenő – volt bolyi curaturáról szól: 1937-ben.” Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. I. kötet. 137. p.

90 A bodrogszentesi harangláb 1931. augusztus 30-án szentelték fel. PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1931, Levél a királyhelmecei plébániáról.

91 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1932, Levél a királyhelmecei plébániáról, kelt 1932. augusztus 6.

92 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, Levél a királyhelmecei plébániáról, kelt 1936. október 16.

a köztudat szerint is, az jobban vigyázzon a szavára, a legkisebbre is, mint más közönséges ember a nagyra. És te nem vigyáztál!”⁹³ Petrik a már említett Szmrecsányi Elek⁹⁴ mellett az írói vénájú Dienes Adorjánnal⁹⁵ is kapcsolatban állt, akiről ugyan valószínűleg nem volt jó véleménnyel,⁹⁶ viszont a nagykövesdi pap elismerésben részesítette 1938 nyarán egy búcsút követően, aminek „egyik fénypontja volt a ref. [református] ifjú átvevése. Elgondoltam magamban: bárcsak én is szaporíthatnám az Anyaszentegyház híveit ilyen áttéréssel”.⁹⁷ Érdekes Albrecht István⁹⁸ Petriknek címzett, 1933. február 8-i

-
- 93 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1937, Levél Petrik Bélától Mécs Lászlónak, kelt 1937. június 28-án.
- 94 Szmrecsányi Elek (1895–1973) plébános. A Sáros vármegyei Kisszebenben (Sabinov) született. 1910-ben Parnón (Parchovany) káplán, majd Nagytárkányba kerül. 1925-től a nagytárkányi plébánia adminisztrátora, 1935-től 1951-ig plébános. A II. világháborút követően Petrik zárkatársa. 1935-ben az OKP tagja, 1937-ben pedig Gasparik mellett őt is az EMP járási körzetének társelnökévé választják. MKL, Sz, Szmrecsányi, Szmrecsányi Elek. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/S/Szmrecs%C3%A1nyi.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Alexius Szmrecsányi*. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=szmrecsanyialexius]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 3. *Tömegesen csatlakozik a munkásság a magyarság pártjaihoz.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. március 4. *Lelkes lefolyású nagygyűléseken alakultak meg az egyesült párt bodrogi járási szervezetei*.
- 95 Dienes Adorján (1872–1957) plébános, pápai kamarás. A Zemplén vármegyei Kisazaron (Malé Ozorovce) született Gálszécs (Sečovce) mellett. Eperjesen (Prešov) végezte el középfokú tanulmányait, majd Temesváron (Timișoara) hallgatott teológiát, 1895-ben szentelték pappá. Apátfalván, Mercyfalván (Carani) és Székudvaron (Socodor) volt káplán, majd 1910-től 1942-ig a bodrogi Nagykövesd (Veľký Kamenec) plébánosaként szolgált, pápai kamarás is lett. Már az 1920-as évek első felében bekapcsolódik vallásvédelmi szervezetek munkájába, a *Prágai Magyar Hírlap* gyakran közölte cikkeit és irodalmi, helytörténeti írásait. Az 1928-as tartományi választásokon az OKP egyik jelöltje volt. A Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság (közismertebb nevén Masaryk Akadémia) létrejöttékor be volt jelölve a történetírás szekciójába. A II. világháború alatt, 1943-ban Sátoraljaújhelyre települt, ott halt meg 1957-ben. Fontosabb művei: Fehér galambok (1933), Regélő romok (1935), Borsitól Kassáig (1943). MKL, D, Dienes, Dienes Adorján. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/D/Dienes.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Hadrián Dienes*. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=dieneshadrian.]; *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. április 8. *Vallásvédelmi szövetség alakul Kassán.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. november 16. *Ruszinszkóban a magyar pártok országos listája az 1-es számot kapta.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. március 11. *Kikből állítható össze a szlovenszkói magyar tudósok vezérkara?*
- 96 Petrik a levél hátoldalán azt írta, hogy Dienes kibeszéli őt a háta mögött. PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1932, Dienes Adorján levele Petrik Bélának.
- 97 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, 110/1938.
- 98 Albrecht István (1862–1950) plébános. A Sáros vármegyei Bártfán (Bardejov) született, 1885-ben szentelték pappá. Nagyzarban (Veľké Ozorovce) volt káplán, majd több különböző település plébániájának adminisztrátora volt. 1920-tól 1936-ig Bodrogszerdahely (Streda nad Bodrogom) plébános. Ez idő alatt a falu templomát felújíttatta, s egyházi iskolákat is

levele is, amelynek végén Apponyi Albert (1846–1933) halálhíréről ír: „*Apponyi meghalt. R. I. pace!*”⁹⁹ Nemcsak a bártfai születésű plébánosnak a régi Monarchia keményvonalas politikusa iránti szimpátiájáról árulkodhat ez, de vélhetően Petrik is Apponyi tisztelője lehetett.

1931 januárjában Kende Gyula János¹⁰⁰ Leleszről (szlovákul Leles) jelezte Rad plébánosának, hogy „*általánosan göthös, hurutos [...]*”¹⁰¹, és egyik kedves barátja, az imregi Tindira Ernő¹⁰² is arra panaszkodott, hogy az ő házát „*sem kerülte ki ez a kízó influenza (spanyol)*”.¹⁰³ A szavakban nem fukar minorita szerzetes 1935-ben az Ungvár melletti Jenkére (szlovákul Jenkovce) kerül, viszont ott kényelmetlenül érzi magát, magyar ajkú településre szeretne kerülni, mivel „*Jenke és környéke tiszta tót*”.¹⁰⁴ Az Imreg melletti Cékéről néhány hivatalos ügyben kereste Petriket Inczinger György.¹⁰⁵ Vizsgált kor-

létesített. Bodrogközi szolgálata után 1936–1938 között Mezőlaborc (Medzilaborce) plébánosa, végül pedig Szedikertbe (Záhradné) helyezték át. Bártfán temették el. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Štefan Albrecht. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=albrechtstefan]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 5. *Albrecht István aranyimiséje*.

99 Requiescant in pace (lat.) = Nyugodjék békében. PL Rad, Farské spisy 1933-1935, 1933, Albrecht István levele Petrik Bélának.

100 Kende Gyula János (1872–1947) plébános, hittudományi tanár. A Bereg vármegyei Beregszászban (Berehove) született. Jászón (Jasov) teológiát tanult az apátságban, Budapesten pedig filozófiát hallgatott. 1896-ban lett pappá szentelve, majd Kassán és Nagyváradon (Oradea) volt prefektus. A Bihar vármegyei Asszonyvásárán (Târgușor) szolgált plébánosként 1905–1916 között, 1916-ban a nagyváradai premontrei gimnázium professzora volt. 1921–1936 között volt Lelesz plébánosa. 1936-ban Jászóra távozott, a világháború éveiben pedig visszatért Nagyváradra. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Július Ján Kende. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=kendejuliusjanopraem]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.

101 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1931, Levél Kende Jánostól Petrik Bélának.

102 Tindira Ernő (1892–?) minoritarendi szerzetes és házfőnök. Az imregi minorita kolostor gvardiánja (házfőnöke). 1924-től Csütörtökhelyen (Spišský Štvrtok) lép be a rendbe, 1927-től 1936-ig Imregben házfőnök. A II. világháború előtt Ungvár környékére került, végül 1945 utáni határmódosítás miatt a Szovjetunióban ragadt, 1945-ben deportálták kényszermunkára. 1959-ben megpróbált visszatérni Csehszlovákiába. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname kňazov, Ernest Tindira OFMConv. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=tindiraernestofmconv]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; MKL, Sz, Szatmári püspökség. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/S/szatm%C3%A1ri%20p%C3%BCsp%C3%B6ks%C3%A9g.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.

103 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1931, 6/1931.

104 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1935, Tindira Ernő levele Petrik Bélának, kelt 1935. április 25.

105 Inczinger György (1895–1974) plébános. A Zemplén vármegyei Töketerebesén (Trebíšov) született, 1917-ben szentelték pappá, majd Lasztócon (Lastovce), Töketerebesén, Rabócon (Hrabovec) és Homonnán (Humenné) teljesített kápláni szolgálatot. A Homonna melletti Peticsén (Ptičie) lett plébános 1924-ben, ahol 1931-ig tartózkodott. 1931-ben került át

szakunkban Andor Endre, Zemplén község görögkatolikus lelkésze majdhogynem évről évre ugyanazzal a kérelemmel fordult a radi plébánoshoz. Konkrétan azzal, hogy gyónatás és áldozás végett bocsássa rendelkezésére a radi vagy a bodrogszentmáriai templomot húsvét alkalmából.¹⁰⁶

Petriknek a bodroglői egyházkerületől északabbra is voltak ismerősei, így például a bodrogszentesi harangláb felszentelésénél részt vevő¹⁰⁷ Lőrincz István¹⁰⁸ 1936 márciusában a méhészet rejtelmel felől faggatja Rad plébánosát.¹⁰⁹ Az Ungvár (ukránul Ужгород/Uzshorod) mellett tevékenykedő Lőrinczen kívül még alkalmilag vagy egyéb hivatalos ügyben keresték fel Petrik Bélát az Ung-vidékről és Kárpátaljáról/Ru-szinszkóról. Pásztor Ferenc,¹¹⁰ Tóth József,¹¹¹ Felhő Gyula¹¹² és Szmukó Emil¹¹³ plébáno-

Cékére, ahol 1950-ig szolgált. Az 1935-ös járási választásokon az OKP színeiben kampányolt Magyarizsében (Nižný Žipov), továbbá a tőketerebesi járás OKP-jelöltlistáján a 2. helyen szerepelt. 1938-ban zempléni körútján kísért Esterházy Jánost. 1952–1974 között pedig a Kassa melletti Csécs (Čečejuvce) plébánosa volt. *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kniazov, Juraj Inczinger*. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=inczingerjuraj]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 10.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 23. *Választási nagygyűléseink*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 25. *Mely listákra szavaz a magyarság a járási választásoknál?*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. február 23. *Esterházy: Az autonómia a szlovákiai őslakosság közös követelése*.

106 Például: PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1924, 20/1924. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1928, 15/1928. PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, 49/1936.

107 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1931, Levél a királyhelmezi plébániáról.

108 Lőrincz István (?) plébános. 1914-től Órdarmán (ukránul Сторожниця/Sztorozsnicja) szolgált plébánosként, 1937-ben ugyanitt tartotta ezüstmiséjét, amelyen Mécs László is részt vett. A II. világháború után a szovjet titkosszolgálat (KGB) letartóztatta. *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. *Huszonöt éves papi jubileum*.; MKL, H, Horváth. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/H/Horv%C3%A1th.html>]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.; MKL, Ó, Órdarma. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/%C3%96/%C5%90ordarma.html>]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

109 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, Lőrincz István levele Petrik Bélának, kelt 1936. március 15.

110 Pásztor Ferenc (1880–1951) esperesplébános. Ungváron született. Több településen teljesített kápláni szolgálatot. 1908–1911 között Szakas (Rátești) plébánosa, majd 1911–1932 között Dobóruszka (Ruská) római katolikus lelképásztora. Később Beregszászra kerül, ahol esperessé nevezik ki. A nagykaposi (Velké Kapušany) OKP járási körzetének elnöke volt. *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. november 16. *Ruszinszkóban a magyar pártok országos listája az 1-es számot kapja*. Bővebben Pásztor Ferenc életéről és munkásságáról: Szendrey Anita: *A római katolikusok mindennapjai Beregszászon, 1932–1944*. URL: [http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Szendrey_Anita.pdf]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

111 Tóth József (?) plébános. 1931-től Csap (ukránul Чон/Csop) lelképásztora. MKL, Cs, Csap. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/C/Csap.html>]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

112 Felhő (Fuchs) Gyula (?) plébános. Láposbányán (Băița) és Királyházán (Королева/Koroleve) is plébános volt. 1931-ben már a kárpátaljai Szerednyén (Середне/Szerednye) szolgált. MKL, L, Láposbánya. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/L/L%C3%A1posb%C3%A1nya.html>].; MKL, K, Királyháza. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/K/Kir%C3%A1lyh%C3%A1za.html>].;

soktól származó egy-egy levéllel is találkozunk a radi plébánia iratai között, akiknek a szolgálati helye a szatmári egyházmegye területén feküdt. Minden bizonnyal jó viszonyt ápolt Böhm Brúnó eperjesi ferences házfőnökkel,¹¹⁴ akitől misszionáriusokat kérelmezett többször Radba. Maga a ferences szerzetes is meglátogathatta Petriket, mivel bevallja: „Sokszor gondoltam vissza Rigóországra.”¹¹⁵ A jászói apátsággal főként hivatalos ügyekben érintkezett Takács Menyhért (1861–1933) premontrei prépost révén.¹¹⁶

A kassai egyházmegye egyházközségei – beleértve a radi plébániát is – több alkalommal kaptak körlevelet Zsebráczy Géza/Gejza Žebrácky (1869–1951) bártfai plébánostól¹¹⁷ egy új papi üdülőotthon terveiről, a bártfafüredi (szlovákul Bardejovské Kúpele) Augustíneumról. Még 1924-ben rendelte el ennek építését Fischer-Colbrie Ágoston, amely a nevét is róla kapta. A cél az volt, hogy a neves fürdővárosban kifejezetten a katolikus klérus részére tartsanak fenn egy rekreációs központot. Mivel 1931-ben nem voltak meg a megfelelő anyagi feltételek ahhoz, hogy az építkezést befejezzék (Haburaj–Zubko 2016, 97. p.), Zsebráczy a kassai egyházmegye plébánosaihoz fordult adománygyűjtés céljából. Petrik Béla, úgy tűnik, nem járult hozzá ehhez, mivel a bártfai pap által küldött levél hátoldalára a következőket jegyezte fel: „Nem társulok! Nincs pénz!”¹¹⁸ Rad lelkipásztora, aki lelkes fényképész volt, Kazimír Sándor/Alexander Kazimír nagydomásai (szlovákul Vefká Domaša) plébánosnak¹¹⁹ is küldött műveiből, aki

MKL, Sz, Szerednye. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/S/Szerednye.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 12.

113 Szmukó Emil (1905–1944) plébános. A kárpátaljai Nagybereznán (Великий Березний/Velikij Bereznij) született, teológiai tanulmányait Kassán végezte. Már káplánként a beregszászi Mária Kongregáció elnöke volt, továbbá a csicseri (Čičarovce) tagozatot is ő vezette 1933-tól. Dobóruszán és Tibán (Tibava) is szolgált segédlelkészként, 1933-tól tragikus haláláig a csicseri egyházközséget igazgatta. Szmukó Emil emlékoldal. URL: [https://lapidaris.com/sk-hu/szmuko-emil-SK52584631].; *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. december 17. *A beregszászi leánykongreganisták irodalmi szakosztályának ünnepélye*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 27. *Katolikus est Csicserben*.

114 Böhm Brúnó (?) ferences rendi szerzetes. 1914-ben került Eperjesre, az ottani ferences rendház feje volt 1935-ig. Az 1920-as évek második és az 1930-as évek első felében több alkalommal szervezett zárandoklatot a Szentföldre Csehszlovákiából. 1935-ben a ferences rend új tartományfőnökévé választották meg. P. Bruno Rudolf Böhm, OFM. URL: [http://www.frantiskani.sk/nekr/04/bohm.htm]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. június 7. *Zarándoklat Palesztinába.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. augusztus 25. *A ferencesek új tartományfőnöke: Böhm Brúnó*.

115 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1927, Böhm Brúnó levele Petrik Bélának, kelt 1927. április 11.

116 Például: PL Rad. Farské spisy, 1929–1932, 1930, 242/1930.

117 Zsebráczy a szlovják (kelet-szlovák, sárosi nyelvjárás) nyelv egyik fő ideológusa volt, aki úgy gondolta, hogy a történelmi Magyarország északkeleti vármegyéiben élő szlovákok egy külön nemzeti entitást alkotnak, függetlenül a nyugati szlovákságtól. Zsebráczyról és a szlovják mozgalmáról bővebben: Gayer 2014, 68–83. p.

118 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1931, 5845/1931.

azokat megköszönte.¹²⁰ Az említett Mitro Mihályon¹²¹ kívül Petrik alkalomadtán Kunder Pétertől¹²² és Ottó Alajostól¹²³ is kapott leveleket.

Ahogy említettük, a radi plébános Kassa esetében nemcsak a két püspökkel levelezett, hanem gyakran azok reprezentánsaival a püspöki hivatalból (Prónai Rezső,¹²⁴ Hartsár István,¹²⁵ Hoffmann Arnold¹²⁶). Az egyházmegye központjában továbbá

119 Kazimír Sándor/Alexander Kazimír (1893–1963) plébános. A Zemplén vármegyei Hegyiben (Zemplínské Kopčany) született. Kápláni szolgálatot teljesített Zborón (Zborov), Regeteruszkán (Ruskov) és Szinnán (Snina) az 1930-as évek első felében. 1932–1937 között volt Nagydómasa plébánosa, amelyet a később épülő víztározó miatt elárastottak. 1937 után Szacsúr (Sačurov) plébánosa. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knazov, Alexander Kazimír. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=kazimiralalexander]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

120 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, Kazimír Sándor levele Petrik Bélának, kelt 1934. október 9.

121 Mitro Mihály/Michal Mitro (1892–1942) plébános. A Zemplén vármegyei Garanyban született, 1917-ben szentelték pappá. 1924–1933 között a Felsővízköz (Svidník) közelében fekvő Radoma plébánosa volt. 1933-tól haláláig Nagycsebben (Žbince) szolgált. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knazov, Michal Mitro. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=mitromichal]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

122 Kunder Péter (1895–1967) plébános. A Zemplén vármegyei Izbugyán (Zbudza) született, 1918-ban szentelték pappá teológiai tanulmányainak elvégzését követően. Közel 10 évet volt segédlelkész a Kassa melletti Alsómislyén (Nižná Myšľa), 1932-től Nagykázmér (Kazimír) plébánosa. A Katolikus Akció kerületi moderátora volt. 1944-ben Abaújnádasdra (Trstené pri Hornáde) helyezik át, amelynek plébánosa volt egész haláláig. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knazov, Peter Kunder. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=kunderpeter].

123 Ottó Alajos (1877–1947) esperesplébános, pápai kamarás, újságíró. A Szepes vármegyei Alsósunyaván (Nižná Šuňava) született. Teológiai tanulmányait Kassán végezte, 1900-ban szentelték pappá. 1906–1907 között a *Felsővidéki Szemle*, 1907–1908 között a *Felvidéki Újság* segédszerkesztője. 1909-től Lasztóc, 1932-től pedig Nagymihály (Michalovce) plébánosa. A gálszécsi egyházkerület esperese volt. Az EMP nagymihályi szervezetének elnöke volt 1937-től. A II. világháború után Szepsibe (Moldava nad Bodvou) került. *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. január 31. *Megalakult az egyesült magyar párt nagymihályi szervezete.*; *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knazov, Alojz Ottó. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=ottoalajoz]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.; MKL, O, Ottó, Ottó Lajos. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/O/Ott%C3%B3.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

124 Prónai Rezső (1870–1939) pápai prelátus. A Sáros vármegyei Kurimán (Kurima) született, 1894-ben szentelték pappá Kassán, Bécsben elvégzett teológiai tanulmányait követően. Bártfán volt káplán, 1928-tól lett pápai prelátus. A kassai papi szeminárium rektora volt. Gyakran publikált a kassai *Új Élet* folyóiratban. *Dominikánsky knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knazov, Rudolf Prónai. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=pronairudolf]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. február 17. *Négy új prelátus a kassai székeskáptalanban.*

125 Hartsár István (1866–1943) nagyprépost, püspöki helynök. A Sáros vármegyei Erdőmocsolyán (Mocidl'any, ma Jernye/Jarovnice településrésze) született. Budapesten végezte

olyan egyházi személyek tevékenykedtek, akik a szlovenszkói magyar katolikus szervezkedések valóságos motorjai voltak. Esetünkben Tost Barna (1876–1951) plébános-prelátusra, Pfeiffer Miklós (1887–1979) kanonokra és Schalkház Sára (1899–1944) szociális nővérré gondolunk.

4. „(...) a katolicizmus nevében enyhíteni akarjuk a társadalmi nyomort!” – Katolikus magyar közélet Kelet-Szlovenszkóban

Az I. világháború Európában olyan társadalmi-politikai változásokat eredményezett, amelyek a különböző csoportosulások kollektív tudatának erősödését és az individualista tendenciák visszaszorulását hozták magukkal. (Šebek 2018, 174. p.) Ezért nem túlzás azt állítani, hogy az 1920-as évek második felében indultak el azok a folyamatok, amelyek az 1930-as években, a tömegmozgalmak évtizedében csúcspontot értek el. A Szentoszlop saját hívei számára igyekezett korszerű választ adni és alternatívát nyújtani (XIII. Leó *Rerum novarum*,¹²⁷ XI. Pius *Ubi arcano Dei consilio*¹²⁸ és a *Quadragesimo anno*¹²⁹ kezdetű enciklikái) a 19. századi demográfiai robbanás és az új társadalmi munkamegosztás korában. Csehszlovákiában 1927 – a *modus vivendi* aláírása – után

hittudományi tanulmányait, 1902-től a kassai püspöki hivatal titkára, Bubics Zsigmond püspöksége alatt kezdte el pályafutását. A kassai katolikus közéleti események gyakori szónoka. *Dominikánský knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knázov, Štefan Hartsár. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=hartsarstefan]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

126 Hoffmann Arnold (1864–1939) kanonok, pápai prelátus, hadtörténész. Kassai születésű, szülővárosában és a bécsi Pázmáneumban végezte el teológiai tanulmányait. Boldogkőváralján volt káplán. Hittudományi professzor volt, a kassai orsolyitáknál is tanított. Főleg magyarországi és európai hadtörténelemmel foglalkozott, a századforduló idején dolgozta fel az 1848–49-es szabadságharcban harcoló kassai „vörös sipkás” 9. honvédszázalaj történetét. Magyar Katolikus Lexikon, H, Hoffmann, Hoffmann Arnold. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/H/Hoffmann.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.; *Dominikánský knižný inštitút*, Vyhľadávanie v zozname knázov, Arnold Hoffmann. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhlatat_3?kpcmeno=hoffmannarnold]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 11.

127 XIII. Leó pápa által 1891. május 15-én kiadott enciklika, amely egyben az első szociális témájú pápai körlevél volt. Egyebek között a munkásság kiszolgáltatottságáról ír, a munkaadókat embertelennek titulálja. Fischer-Colbrie Ágoston volt az első magyar fordítója. Filep 2007, 12. p.

128 1922. december 23-án hirdette ki XI. Pius ezen enciklikáját, amelyben az egyház püspökeit és plébánosait felszólította arra, hogy ne feledjék el híveiket (laikusokat) a hit terjesztésére tanítani. Csontos 2017, 91. p.

129 XI. Pius által 1931. május 15-én kiadott enciklika, amely a *Rerum novarum* több gondolatát átvette, modernizálta. Szociális reformokat sürgetett az államokban, hogy a totalitárius ideológiák (fasizmus, bolsevizmus) fékezhetőek legyenek. Gergely 1997, Utolsó letöltés: 2020. 12. 13.

válhatott intenzívvé a római katolikus egyháznak a társadalom szélesebb rétegeiben végzett szociális munkája. (Šebek 2018, 178. p.) A polgári demokratikus köztársaságban politikai mozgalmak mellett különböző szervezeteket és egyesületeket is létrehozhattak az ország állampolgárai. (Haburaj–Zubko 2016, 165. p.) A laikusok tömegeinek az egyház életébe és munkájába való bevonás céljából létrejött mozgalom volt a Katolikus Akció (Actio Catholica),¹³⁰ amelynek szellemében tevékenykedett a legtöbb általunk vizsgált szervezet is. (Csontos 2017, 90. p.) Bár kis mértékben, de ennek a pezsgő katolikus egyesületi életnek Petrik Béla is részese volt, akinek iratai révén felmérhetjük, hogy Radban, ebben a „félreeső szurdokban”, illetve a Bodrogközben milyen tevékenységet fejtettek ki a katolikus egyesületek.

A szociális segélynyújtás legfontosabb szervezete a Szlovenszkói Központi Karitás (Ústredná karita na Slovensku) volt, amely Ján Vojtaššák (1877–1965) szepesi püspök elnökletével jött létre 1927 májusában. Egy évvel korábban Bubnics Mihály (1877–1945) roznói püspök kezdeményezésére jött létre egy hasonló nevű szervezet (Katolikus Karitás) is, amely a Szlovenszkóban található összes katolikus egyesületet hivatott tömöríteni.¹³¹ A Központi Karitás vezértikára Kovács Béla/Belo Kováč volt,¹³² akitől a radi plébániára is érkeztek be körlevelek a szervezet működéséről. „A karitasz eszköz, mellyel előkészítjük az egyház nemes céljának biztosabb elérését s ez az út, melyen könnyebben megközelíthetjük a tőlünk elhidegült, közömbös avagy már eltávolodott híveket”¹³³ – írja a szervezet céljairól Kovács. A két világháború között a kassai püspökségen belül alapították meg a legtöbb Karitász-fiókot (99) Szlovenszkó területén (Haburaj–Zubko 2016, 173. p.), az egyházmegyei Karitász egyik fő koordinátora Zsebráczy Géza volt.¹³⁴ A püspöki székhelyen, Kassán 1929. október 1-jén jött létre a helyi Karitász-fiók, amelynek elnöke a város plébánosa, Tost Barna volt. (Haburaj–

130 Az Actio Catholica magyar osztállyal is rendelkezett Csehszlovákiában, amelynek központja Pozsonyban volt. Országos vezetője 1936-tól Hladik Ágoston (1895–1947) pozsonyi dómkáplán. Noszkay 1938, 11. p.; MKL, H, Hladik. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/H/Hladik.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 13.

131 *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 15. A szlovenszkói katolikus egyesületek szövetségei.

132 Belo Kováč/Kovács Béla (1892–1963) teológiai professzor, szociális munkás. A Szepes vármegyei Lőcsén (Levoča) született, ugyanitt és Rozsnyón abszolválta gimnáziumi tanulmányait. Hittudományt a Szepeshelyen (Spišská Kapitula), filozófiát Budapesten, jogot pedig Prágában hallgatott, mindháromból doktorátust szerzett. Liptói és szepesi településeken volt káplán. Az 1930-as években pápai kamarássá és szepesi kanonokká nevezték ki. A szlovák autonomizmus egyik tevékeny híve, már 1919-ben a Szlovák Néppárt tagja. *Dominikánsky knižný inštitút, Vyhľadávanie v zozname kňazov*, Belo Kováč. URL: [https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemladat_3?kpcmeno=kovacbelo]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 13.

133 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1928, 1475/928.

134 *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. május 25. *Egy szlovenszkói város, ahol minden az óslakosság kezében maradt.*

Zubko 2016, 173–174. p.) Tost nemcsak a kassai katolikus közélet egyik kiemelkedő személyisége, hanem a helyi OKP-alapszervezet egyik vezéregyénisége is volt. (Szeghy-Gayer 2015, 88. p.) A kassai Karitás az a szegénygondozáson és a szociális segélynyújtáson túl kulturális esteket is szervezett,¹³⁵ továbbá egy saját gyermekotthonnal is rendelkezett.¹³⁶ Miután 1930 nyarán Petrik elnökletével megalakult a radi Karitász-fiók,¹³⁷ Tost egy körlevélben tájékoztatja a radi plébánost arról, hogy a kassai cselédek és háztartásbeli alkalmazottak körében igyekeznek intenzívebb munkát folytatni.¹³⁸ A Radban működő szervezetről egyetlen, 1936-ból származó kimutatással rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy a szegénységben élők részére mit osztottak ki a Karitás önkéntesei: „350 betegágyas ebéd, 20 utas ebéd, 40 utas szállás, 26-nak ruhaféle, 15-nek iskolakönyv, 590 szorgalmi jutalom, 44 beteglátogatás, 5 öregnek némi tűzifa, 2 véka búza, 1 krumpli.”¹³⁹ XI. Pius *Quadragesimo anno* enciklikájának hatása az 1930-as évek első felében érezhető a Bodroghközben is, mivel 1933-ban Gasparik János Petriket felszólítja arra, hogy „*haladéktalanul*” meg kell alapítani a Karitás Ifjúsági Csoportját ott, ahol arra még nem került sor.¹⁴⁰

Amint azt Tost esetében is láttuk, a katolikus egyház igyekezett nagy figyelmet szentelni a katolikus nők hitének elmélyítésére is. Ezek a különböző női illetőségű egyesületek főként azon hátrányos helyzetű leányokat célozták meg, akik anyagi nélkülözés miatt prostitúcióra vagy egyéb, a keresztényi normák által elfogadhatatlan tettekre kényszerültek. Ezek egyik vezéregyéniségének számított Schalkház Sára, aki a Központi Karitás keretein belül is tevékenykedett. (Haburaj–Zubko 2016, 174. p.) Az ismert Szociális Testvérek Társasága több ízben szervezett tanulmányi hetet a katolikus leányság számára, s az 1936 júliusában, Bártfafürdőn rendezett eseményről Petrik is kapott értesítőt.¹⁴¹ A neves, írónéi vénával is rendelkező apácanővér egyebek között a Katolikus Akció Leányifjúsági Ágának egyik tevékeny tagja is volt, aki Szlovénia és Ruszinszko több településén tartott előadásokat a szervezet és a mozgalom céljairól.¹⁴² A tagtoborzásból Rad sem maradhatott ki: Petrik Bélát arra kérte, hogy a faluban az arra fogékony értelmiségi nők figyelmébe ajánlja mozgalmukat, akik egy helyi szervezet

135 *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. május 25. *A kassai Karitás művészestélye*.

136 *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. február 16. *A Karitás napközi gyermekotthona a kassai Barakban*. A Barakban található gyermekotthonról bővebben: Haburaj–Zubko 2016, 174. p.

137 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 2290/1930.

138 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, Levél Tost Barnától, kelt 1930 októberre.

139 PL Rad. Farské spisy 1935–1938, 1936, 136/1936.

140 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1933, 18/1933.

141 PL Rad. Farské spisy, 1936–1938, 1936, Körlevél Schalkház Sárától. 1933 júliusában Kassán tartottak egy hasonló tanulmányi hetet. Sztiahula 2012, 125. p.

142 *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. május 8. *Schalkház Sára szociális testvér előadása Ungváron és Munkácscon.*; *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 15. *A komáromi kat. leányifjúsági kurzus sikere*.

élére is állhatnának.¹⁴³ Bár hivatalos irattal nem rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy Radban a Katolikus Akció bármilyen nemű fiókja létrejött volna, viszont Petrik elmondása szerint „megalakultunk ámbár igen vérszegényen”.¹⁴⁴

A Katolikus Akció legfontosabb célcsoportja az ifjúság volt. Az 1930-as évek első felében a szlovenszkói katolikus klérus nagy erőfeszítéseket hozott azért, hogy a fiatalabb generáció tagjait megszólítsa és saját ifjúsági szervezeteibe integrálja. A prágai öregcserkészeket tömörítő Szent György Kör 1928-ban a Pelsőc (szlovákul Plešivec) melletti Gombaszögön (szlovákul Gombasek) szervezett egy tábort, amelynek főszerzője és táborparancsnoka Balogh Edgár (1906–1996) temesvári származású prágai néprajzhallgató volt. Miután az ő vezetésével a táborozók egy csoportja megalapította a Sarló mozgalmat, Rády Elemér (1910–1942) kassai születésű prágai joghallgató vezetésével megalakult a Prágai Magyar Cserkészek Köre. Nem sokkal azután, hogy Balogh a Sarlót 1931-ben a CSKP-ba integrálta, Rády és a keresztény szellemiségű diákok Csehszlovákia egyetemi városaiiban létrehozták a Prohászka Köröket, amelyek Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök és a magyar keresztényszocializmus egyik vezéregyéniségének a nevét viselték. (Molnár 1998, 214–215. p.) Az *Új Élet* folyóirat köré csoportosuló diákok egyik kedvelt és motiváló lelkipásztora Pfeiffer Miklós kanonok volt, aki Rády mellett a Prohászka Körök másik irányadójának tekinthető. Fontos megjegyeznünk, hogy a Prohászka Körök egyetemista diákkörökként működtek, amelyek munkájában a szélesebb körű, fizikai munkát végző szlovenszkói magyar katolikus fiatalok (földművesek, mezőgazdasági és ipari munkások) nem vettek részt.¹⁴⁵ Ezt a hiányt hivatottak pótolni a Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesületek (Združenie katolíckej mládeže, SZKIE).

A szlovenszkói Katolikus Akció ifjúsági tömegmozgalmának magyar tagozata Rozsnyón bontott zászlót. Első közgyűlését a gömöri városban tartotta 1935 novemberében, amelynek országos fővédnöke Bubnics Mihály, országos igazgatója Kovács Gyula¹⁴⁶ és országos titkára Meggyesi Sándor (1901–1980) persei (szlovákul Prša) taní-

143 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, Levél Schalkház Sárától, kelt 1934. október 15.

144 „A Kath. Akcio nagyon jó dolog a nép javítására, de igen nehéz vele megindulni. Különösen, ahol a lelkesi jövedelem a hívek természetbeli hozzájárulására is szorul, ott az ellentábor úgy tünteti fel a dolgot, hogy azt csak azért találták ki a papok, hogy a maguk jövedelmét biztosítsák vele. Pontja neki, hogy minden tag tartozik a hitet másban is elevenen tartani. Hát persze, hogy a hívek közül egy se hiányozzék, hogy a fizető gazda meg ne csappanjon. Az én bölcseim így is okoskodtak. De azért megalakultunk ámbár igen vérszegényen. Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. I. kötet. 246. p.

145 Pfeiffer Miklós a következő módon jellemezte az ifjúság e rétegét: „Kisebbségi magyar társadalmunk általában csak későn döbrent rá arra, amit Mécs László egy költeményében oly megkapóan fejez ki és sűrűsít ezen mondatban: »e fiúkért valaki felelős!«”. Pfeiffer 1940, 85. p.

146 Kovács Gyula (1897–1980) plébános. A Gömör-Kishont vármegyei Rozsnyón született, ugyanitt végezte középiskolai tanulmányait. A teológiai tanulmányok után Osgyánban

tó lett.¹⁴⁷ Céljait és tevékenységét Kovács Gyula a következő mondatokban foglalta össze: „A SzKIE munkaprogramja négy irányú. Vallásos, kulturális, szociális és egészségügyi. [...] A munka irányítása a hivatott vezetők: papok és tanítók kezében van, de rajtuk kívül számos falusi ifjúból képzett vezető irányítja a munkát. [...] A SzKIE rendezte az első munkáspihentető tábort Szlovenszkón. A falu kultúrájának fejlesztése céljából minden SzKIE-csoport évente több kultúrestét és ünnepélyt rendezett. Van olyan csoport, amely a tél folyamán 37 kultúrestét tartott. Szegények támogatása, dalárdák, sportklubok létesítése, a gyümölcsfaternyésztés, méhészkedés fejlesztése szintén csoportjaink munkáját képezte.”¹⁴⁸ Az évtized derekán a SzKIE magyar alosztálya kisebb konfliktusba került az akkor Kelet-Szlovenszkóban terjeszkedni kívánó Szlovenszkói Magyar Kultúregylettel (SzMKE). Sziklay Ferenc, az ellenzéki magyar pártok Kultúrreferátusának vezetője „aggodalmának adott kifejezést, hogy a Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület (SzKIE) működése esetleg akadályozhatja az egységes magyar kultúrmunka teljessé válását. Szerinte a védekezésnek elsősorban ott van a helye, ahol a támadás ér. A magyarságnak pedig elsősorban a nemzeti élet síkján kell védelmeznie jogait és kulturális fejlődésének lehetőségeit, tehát elsősorban nemzeti alapon kell megszerveznie kultúréletét”.¹⁴⁹ A Kovács által említett munkáspihentető táborokat a korszak végéig minden nyáron megrendezték, főleg a Prohászka Körök tagjaival együttműködve. (Molnár 1998, 195. p.)

Már a magyar tagozat megalakulása előtt élénk szervezetépítő munka folyt a magyarlakta Bodrogközben, amire Gasparik János Petrik Bélának címzett levelei is utalnak. A batytyáni plébános 1934. október 22-én értesíti, hogy a SzKIE igazgatósága elkészítette a helyi csoportok számára az alapszabályt, amelyből egyet mellékel a radi lelkipásztornak.¹⁵⁰ Egy hónappal később Gasparik érdeklődik a helyi SzKIE-csoport felől, pontosabban, hogy milyen stádiumban van annak megalakulása.¹⁵¹ Egy 1937-ből származó levélből értesülünk arról, hogy a két világháború között radi SzKIE-csoport nem jött létre.¹⁵²

(Ožďany) szentelték pappá. Krasznahorkaváralján, (Krásnohorské Podhradie), Fülekpüspökin (Biskupice) és több más településen szolgált káplánként. 1934-től Tornagörgő (Hrhov) plébánosa. MKL, K, Kovács, Kovács Gyula. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/K/Kov%C3%A1cs.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 13.

147 *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. november 24. *Rozsnyón tartotta első közgyűlését a Katolikus Ifjúsági Egyesület magyar tagozata.*

148 *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. május 31. Kovács Gyula: *A SzKIE mozgalmáról.*

149 *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. május 21. Sziklay Ferenc *Berzsenyi nemzeti és irodalmi jelentőségét méltatta a prágai magyar főiskolások emlékünnepején.*

150 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, 128/1934.

151 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, Gasparik János levele Petrik Bélának, kelt 1934. november 29.

152 Gasparik arra kérte a bodrogközi egyházkerület plébánosait, hogy értesítse őket újabb SzKIE-csoportok létrejöttéről. Petrik kézzel írt megjegyzése a levelen: „Nincs megalakulva.” PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1937, 63/1937.

A világ katolikus hívei számára az egyik legnagyobb összejövetel és ünnepély az eucharisztikus világkongresszus, amelyet 1938. május 26–29. között rendeztek meg Budapesten. E rendezvényre Csehszlovákiából is több ezren látogattak el, beleértve Jozef Čársky püspököt is. (Zubková 2009, 111. p.) Petrik Béla 1938-ból származó iratai között számottevőek a világkongresszus szervezésével kapcsolatos körlevelek, mivel a csehszlovákiai magyarságon belül is létrejött egy előkészítő bizottság, ami a katolikus hívek mobilizálásáért és utaztatásáért felelt. Bár a kongresszus előkészületei 1937 májusában kezdődtek el Magyarországon (Ligeti 2018, 224. p.), ez a bizottság már 1934-ben létrejött.¹⁵³ Elnöke Pfeiffer Miklós volt, akitől – négy hónappal a kongresszus kezdete előtt – Meggyesi Sándor veszi át ezt a funkciót 1938. február elején.¹⁵⁴ A világkongresszusra készülő csehszlovákiai magyarok számára egy tájékoztató is készült, amit a rosznyói Sajó Vidék Nyomda- és Kiadóvállalat adott ki. A résztvevők utaztatására különvonatok voltak kijelölve, amelyek hat településről (Pozsony, Érsekújvár/Nové Zámky, Komárom/Komárno, Ipolyság/Šahy, Fülek/Fil'akovo és Kassa) szállították a híveket Budapestre és vissza.¹⁵⁵

5. „[...] eskütétel ügyében jelentkezzenek a tanfelügyelőnél” – Petrik Béla, a hittantanár

Az oktatási intézmények is közéleti és kulturális tereknek számítanak, ahol a legélénkebben mutatkozott meg a katolikus egyház nevelési és művelődési tevékenysége. Magyarországon az iskolák létesítése, fenntartása és igazgatása több évszázadon keresztül az egyház hatásköre volt, ami az 1867-es kiegyezés után sem változott meg. A trianoni békeszerződés új fejezetet nyitott a történelmi Magyarország északi vármegyéiben található elemi iskolák életében, mivel azok létét a katolikusellenes prágai kormányzat szekularizációs hulláma veszélyeztette. (Gergely 1997, Utolsó letöltés: 2020. 12. 12.) Több mint 2500 ilyen általános tudást nyújtó római katolikus tanintézmény került az utódállamok határai mögé. (Uo. Utolsó letöltés: 2020. 12. 12.) Az összeomlás éveit követően, 1921–1922-ben Szlovénia területén 727 magyar tannyelvű elemi népiskola volt számontartva, amelyből 354 tartozott a római katolikus egyház fennhatósága alá. (Popély 1998, 22. p.) Ezek egyike volt ekkor a radi elemi népiskola is, amelynek egyik tanítója volt Petrik Béla.

A kistárkányi származású növendék pappá való szentelését (1911) követően Kassán hittant oktatott, továbbá ugyanitt egyházi jogi ismereteket hallgatott a jogakadé-

153 PL Rad. Farské spisy 1933–1935, 1934, A 34. eucharisztikus világkongresszus csehszlovákiai magyar előkészítő bizottsága tagjainak névsora.

154 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, Meggyesi Sándor körlevele, kelt 1938. február 3.

155 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, A XXXIV. *eucharisztikus világkongresszus Budapesten. Tájékoztató*. Rozsnyó, Sajó Vidék Nyomda- és Kiadóvállalat, 1938. 3. p.

mián. A radi plébánia igazgatásának átvétele előtt, az impériumváltás éveiben Sárospatakon tanított.¹⁵⁶ Csehszlovákia oktatáspolitikája különbözött a Monarchiában megszokott rendszertől, ami többek között az 1922-ben elfogadott 226/1922. számú törvény (közismert nevén az úgynevezett kis iskolatörvény/malý školský zákon) elméleti és gyakorlati rendelkezéseiben volt fellelhető. Az oktatásügyi minisztérium (hivatalosan Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium/Ministerstvo školstva a národnej osvety) módosította az elemi és polgári iskolák tantervét, amelynek leglényegesebb változtatása az 1918-as állapotokhoz képest az új államnyelv, vagyis a „csehszlovák” nyelv oktatásának kötelezővé tétele. Továbbá be lett vezetve a nyolc éves általános tankötelezettség (Popély 1998, 30–31. p.), az egyház szempontjából pedig előnytelen rendelkezés volt az, hogy a szülők kérésére a gyermek felmenthető a hittanórák látogatása alól, ami csak a népiskolák osztályaiban volt kötelező. (Zubková 2009, 104. p.) A kis iskolatörvényt pontosította és egészítette ki a 64/1925. számú kormányrendelet, amely főként a tantárgyak oktatásának szabályait és az iskolai vallásoktatást szabályozta. (Popély 1998, 31. p.)

Petrik Fischer-Colbrie püspöksége idején lett radi plébános, aki 18 éves főpásztori tevékenysége alatt a tudományok nagy támogatója volt, az általa igazgatott egyházmegye területén pedig több tucat népiskolát építtetett. (Filep 2007, 14. p.) Trianon után ezek nagyobb hányadát – tekintettel arra, hogy a kassai egyházmegye területe a köztársaság szegényebb régiójának számított – az újonnan felállított állami tanfelügyelőségek intésben részesítették, mivel nem voltak megfelelő állapotúak vagy nem voltak kellőképpen felszerelve. (Noszkay 1938, 9. p.; Popély 1998, 38. p.) Bár ez – a már említett szekularizációs hullám – egy eszköz volt arra, hogy az állam adott régiókban csökkentse az egyházi iskolák számát, ezek valóban nem feleltek meg a korszerű oktatás követelményeinek. (Fizély 1938, 108–109. p.) A bodrogi központi egyházkerület radi iskolaszéke alá tartozó elemi népiskolák sem voltak ez alól kivételek, amiről az illetékes tanfelügyelőségtől (Alsómihályi/Michal’any, Nagykapos, Csap) és a kassai püspökségtől származó levelek is árulkodnak.

Petrik a helyi iskolaszék elnökeként nemcsak a Radban levő népiskola, hanem a falu filiáiban (Bodrogszentmária, Bodrogvécs, Szinyér) található katolikus alapfokú tanintézmények állapotáért és igazgatásáért is felelt. Az 1920-as évek első felében több kísérlet volt arra, hogy a radi és a bodrogszentmáriai iskolákat felújítsák községi¹⁵⁷ és kisebb mértékű magyar állami támogatásból.¹⁵⁸ Maga Petrik is több alkalommal anyagi segítségért fordult a pozsonyi Iskolaügyi Referátushoz a konszolidáció éveiben,¹⁵⁹ amikor az iskolák finanszírozásáról még nem rendelkeztek Prágában vagy Pozsonyban. Az

156 MKL, P, Petrik, Petrik Béla. URL: [http://lexikon.katolikus.hu/P/Petrik.html]. Utolsó letöltés: 2020. 12. 12.

157 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1922, Képviselő-testületi jegyzőkönyv, kelt 1922. június 30.

158 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1921, 26/1921.

159 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1921, 26/1921, 27/1921.

iskolák renoválásának folyamatai az 1924-es árvíz idején feneklettek meg, Rad és Bodrogszentmária katolikus elemi népiskoláinak léte veszélybe került.¹⁶⁰ Az évtized derekán arról is értesülünk, hogy tisztázatlan okok miatt Rad lakossága az elemi népiskolához nem is ragaszkodott, sőt, Petrik szerint „*az itteni néplélek a velük való folytonos iskolaszéki tárgyalást nem engedi meg*”.¹⁶¹ A kétségbeesett lelkipásztor¹⁶² végül Fischer-Colbrie beleegyezésével a radi tanulókat a részlegesen helyrehozott iskolai konyhában,¹⁶³ a bodrogszentmáriai gyermekeket pedig a püspöki birtokon található erdészlakban tanította ideiglenesen.¹⁶⁴ A szóban forgó radi római katolikus népiskola 1925. január 1-jén megszűnt,¹⁶⁵ s 1926. szeptember 1-jén lett restaurálva egy új épületben a szinyéri állami népiskola fiókjaként.¹⁶⁶

Az új iskola belterét a következő módon jellemzi Petrik: „*Sötét volt, különösen borult időben, de a kedves radi gyermekek, ebben is tudtak tanulni. Tanítói íróasztal az ablakpárkány volt.*”¹⁶⁷ Fennállásának első éveiben valószínűleg ezért is szólította fel Petriket Čarský püspök arra, hogy a csapi tanfelügyelőség által kifogásolt iskolai hiányosságokat minél hamarabb pótolja.¹⁶⁸ Az új kassai püspök egy évvel kinevezése után, 1926 novemberétől a Katolikus Iskolatanács (Katolícka školská rada) élére került, amely az állami nyomástól igyekezett megvédeni az egyházi iskolák érdekeit. (Zubková 2009, 105. p.) Bár Radban a két világháború között – állítólag – a katolikus egyház iskolajoga nem szűnt meg,¹⁶⁹ de Bodrogszentmárián 1927-től,¹⁷⁰ Radban pedig 1936-tól¹⁷¹ községivé vált az elemi népiskola. A radi önkormányzat ez utóbbit egy harmadik, két tantermes épületben üzemeltette,¹⁷² az iskola átadási ünnepsége Csehszlovákia megalakulásának évfordulóján, 1936. október 28-án történt.¹⁷³

160 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1924, 2332/1924, 1031/24, 1359/24.

161 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1924, Petrik Béla levele a kassai püspöki hivatal részére. Hartsár István Petrik részére írt leveléből kiderül, hogy a falu lakosai „*passiva resistencia álláspontjára helyezkedtek, hogy még az államsegély kérelmezésében szükséges iratokat sem voltak hajlandók aláírni*”. PL Rad. Farské spisy, 1925-1928, 1925, 2868/1925.

162 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1924, 3204/1924.

163 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1924, 3475/1924.

164 PL Rad. Farské spisy, 1920–1924, 1924, 3355/1924.

165 PL Rad. Farské spisy, 1929–1932, 1932, 32440/I-32.

166 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 40. p.

167 Uo.

168 PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1926, 1127/1926. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1927, 776/1927.

169 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 39. p.

170 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, Mihalkovics Mihály levele Petrik Bélának, kelt 1930. augusztus 22.

171 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. II. kötet. 40. p.

172 Uo. 40–41. p.

173 PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1936, 411/36.

Az 1920-as évek első felében a szlovenszkói magyar tannyelvű elemi népiskolákban használt tankönyvek többsége a Monarchia előtti időkből származott, beleértve a vallástannal kapcsolatos kiadványokat is. (Popély 1998, 33. p.) Ilyen volt a Palkovich Viktor (1850–1930) gútai (szlovákul Kolárovo) plébános által írt pedagógiai segédlet (*Részletes tan- és óratervek a katolikus népiskolákban végzendő hittani anyag feldolgozásához*) is, amit eredetileg 1893-ban adott ki, viszont – kiegészítve a változtatásokkal – újra kiadta Pozsonyban az impériumváltás után. (Sztyahula 2012, 61. p.) A római katolikus elemi népiskolák tanulói által használt tankönyvekről a Katolikus Iskolatanács rendelkezett 1926 augusztusában: előírták, hogy csak olyan kiadványokat használhatnak az iskolákban a gyermekek, amelyeket az Iskolatanács engedélyez. (Zubková 2009, 108. p.)

Petrik Béla Radban, Bodrogszentmárián, Bodrogyécsen és Szinyérben oktatott római katolikus hittant a két világháború között, amiről az órarendi értesítők árulkodnak.¹⁷⁴ A 495/1919. számú kormányrendelet értelmében, az elemi népiskolák tanítói kötelesek voltak állami hűségesküti tenni az illetékes tanfelügyelőnél (Popély 1998. 7. p.), amire fel is szólították Petriket,¹⁷⁵ ő viszont csak Fischer-Colbrie későbbi felszólítására volt erre hajlandó.¹⁷⁶ 1925-ig Ruzsiczky Sándor, 1926-tól pedig Mihalkovics Mihály tanítók dolgoztak együtt a radi plébánossal ezekben a tanintézményekben.¹⁷⁷ A szinyéri állami népiskola igazgatójával valószínűsíthetően nem ápolt jó viszonyt Petrik, mivel egy órarendi értesítő hátoldalán az alábbiakat jegyezte meg az illetőről: „*Hát erre válaszol az ő kommunista sárkány epéjével felütve a túldoldali pőfögő módon.*”¹⁷⁸ Tanítói pályafutásának megítélése nehéz, mert amíg 1932-ben a bodrogszentmáriai iskola tanulóitól kap egy köszönőlevelet, amiért imakönyveket adományozott nekik,¹⁷⁹ 1938-ban – állítólag – egy szinyéri lakos lányán kérte számon a család templomlátogatásának mulasztását.¹⁸⁰

6. Utóhang – Petrik Béla és a szlovenszkói magyar katolikus közélet

A történettudományon belül a mikrotörténet irányzata úgy szeretne egy adott összetett jelenséget megfogalmazni, hogy a halmazból a legtipikusabb, a hétköznapi egyik ismervét ragadja ki. Leggyakrabban középkori és kora újkorai vizsgálatok terén alkal-

174 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1924, 122/924.; PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1929, Bárdos Géza levele Petrik Bélának, kelt 1929. augusztus 28.; PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1932, 307/32.

175 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1920, 1112/920.

176 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1921, 116/1921.

177 PL Rad. Farské spisy 1920–1924, 1924, 3070/1924. PL Rad. Farské spisy 1925–1928, 1926, 1127/1926.

178 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1930, 164/930.

179 PL Rad. Farské spisy 1929–1932, 1932, 49/932.

180 Petrik kézzel írt megjegyzése szerint az illető hazudott. PL Rad. Farské spisy 1936–1938, 1938, Karosi Lajos levele Petrik Bélának, kelt 1938. február 8-án.

mazzák, hogy az olvasóközönség közelebről megismerhesse egy kis falu mindennapjait és mozgatórugóit,¹⁸¹ vagy esetleg egy korabeli réteg mentalitását.¹⁸² Természetesen jelenkori társadalmunk gondolkodásmódja nem különbözik olyan mértékben a 20. század első felének emberétől, mint egy 16. századi molnárétól. Mégis vannak foltok és homályos részletek, amit mind a sarlósok, mind a Prohászka körösök is érzékeltek a saját korukban.

A Tice partján fekvő Rad a természet lágy és kevésbé lágy ölen fekszik. Mai napig a nádasok között, elzártan, egy kis túskevár szívében található, lakóit pedig századokon keresztül nem kímélték az áradások. A katolikusok által lakott bodrogi település közelében telepedett le eredetileg a minorita rend is, viszont a rend képviselői később Imregre költöztek. (Kónya 2010, 19. p.) Petrik Béla szerint a minoriták azért távoztak a Bodrogon túlra, mert épp az árvizeket „unták meg. Kivált amikor egymásután két páterük is beléveszett ladikostúl: elhatározták, hogy Radot végleg itt hagyják”.¹⁸³ A plébános krónikáját olvasva rájöhetünk, hogy a Bodrogköz sajátos tája és romantikája lenyűgözte őt, a szerelmese volt, aki gyakran többre is értékelte a természettel való kapcsolatot, mint az emberek társaságát. A nyugat–kelet irányban fekvő csehszlovák állam délkeleti szegletében fekvő tájegység nemcsak gazdaságilag, hanem társadalmilag is periférikus helyzetbe került. Azon belül Rad pedig még inkább, mint korábban.

Ezért is tartottam alkalmasnak a radi plébános két világháború közötti helyzetét elemezni. Petrik Béla kevésbé mondható a szlovenszói magyar közélet aktív tagjának, papi tevékenysége főleg Radot és környező falvait érintette. A korszakban megjelenő magyar napilap, a *Prágai Magyar Hírlap* rendszeresen értesítette olvasóit a magyar érdekeltségű eseményekről, amelyeket majdhogynem leltárszerűen összegeztek a szerkesztők. Egyetlen tudósításról tudunk személyét illetően: Petrik a bolyi templom harangjának felszentelésekor „alkalmi szentbeszédet” mondott 1927-ben.¹⁸⁴ Ez viszont nem jelenti azt, hogy nem folytatott levelezést Kelet-Szlovenszko plébánosaiival, akiknek többsége valamilyen szinten kapcsolatba hozható az Országos Keresztényszocialista Párttal. Amíg a két kassai püspökkel kollegiális viszonyban volt, addig több olyan, plébániája közvetlen környezetében levő ember állt közel hozzá, mint Hamrák János, Tindira Ernő vagy Mécs László.

Petrik periférikus helyzetéből adódóan jól mérhető fel az, hogy a korabeli katolikus szervezetek jelenléte, hatása hová és meddig jutott el. A Központi Karitás, a csehszlovákiai Katolikus Akció és a SzKIE alakulását követően intenzív szervezetépítő munka indult el a helyi fiókok létrehozása érdekében, amelyre Radban minimum két év múltán

181 Például: LeRoy Ladurie, Emmanuel: *Montalliou. Egy oksztán falu életrajza, 1294–1324*. Budapest, Osiris Kiadó, 1997.

182 Például: Ginzburg, Carlo: *A sajt és a kukacok. Egy XVI. századi molnár világgépe*. Budapest, Európa Kiadó, 2011.

183 Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. I. kötet. 249. p.

184 A rövid hír hibásan említi őt az alábbi módon: „Petrik József bodrogszentmáriai plébános” *Prágai Magyar Hírlap*, 1927. augusztus 10. Harangszentelés.

vagy egyáltalán nem került sor. Az 1920-as évek második felében „felnövő” ifjú kisebbségi nemzedék esetében a kutatások eddig az értelmiségi réteget, az egyetemistákat érintették. Az 1930-as évek első felében alakuló ifjúsági mozgalmak története, amelyek nyílt szándéka volt a tömegesítés, még feltárára vár. A SZKIE ugyanazt a társadalmi osztályt célozta meg sorainak bővítésére, amelyet a Jaross Andor (1896–1946) által vezetett Fiala Magyarok Munkacsoportja, az MNP ifjúsági tagozata is, azzal a különbséggel, hogy az előbbi vallási, az utóbbi nemzeti alapon kívánt tömörülni.

Az impériumváltást követően Radban és annak filiáiban a római katolikus egyház elveszítette iskoláit annak ellenére, hogy Petrik Béla megpróbálta menteni a menthetőt. A falvakban ezek az elemi népiskolák állami vagy községi tulajdonba kerültek, ahol a plébános hittant tanított a helyi gyermekek számára. Az 1920-as évek elején a radi és bodrogszentmáriai iskolákban megkezdődtek a felújítási munkálatok, amelyeket viszont az 1924-es árvíz semmissé tett. Mindamellett, hogy Petrik paptársairól gyakran rossz véleménnyel volt, a tanítói szerepet és a tanulókat valószínűleg szerette.

Balogh Edgár és társai 1930. augusztus elején szálltak le a vonatról Munkácson, hogy a Beregszász környéki falvakban szociográfiai kutatások céljából egy körutat tegyenek.¹⁸⁵ Akár a sarlósok, a Prohászka-körösök sem elégedtek meg azzal, hogy pusztá adatokból ismerjék meg saját szülőföldjüket: találkozniuk kellett a faluval és közösségével. Ma, amikor az a Szlovenszko már a múlt részét képezi, a korabeli falu képéről is főleg a sarlósok által készített leírásokban olvashatunk. Függetlenül attól, hogy Petrik Béla milyen indíttatásból írta meg a plébánia nagy volumenű krónikáját, fontos kútfőként szolgálhat nemcsak a bodrogközi, hanem a szlovenszko magyar falu megismeréséhez is. Munkámmal részben ehhez s az eddig még kellőképpen fel nem tárt szlovenszko magyar katolikus közelet árnyaltabb megközelítéséhez szerettem volna hozzájárulni.

7. Felhasznált források és szakirodalom

a. Levéltári források

Plébániai Levéltár. Római Katolikus Egyház – Plébánia Rad, Farské spisy 1920–1938.
Petrik Béla: *Chronica parochiae Radensis*. I–II. kötet.

b. Felhasznált források

Fizély Imre 1938. A magyar iskola. In Borsody István (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában, 1918–1938*. Budapest, Az Ország Útja, 108–118. p.
Noszky Ödön 1938. A magyar katolicizmus. In Borsody István (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában, 1918–1938*. Budapest, Az Ország Útja, 7–14. p.
Pfeiffer Miklós 1940. A felvidéki magyar ifjúság és a magyar nemzeti gondolat a húszesztendő csehszlovákiai kisebbségi helyzet idején. In *Felvidéki mártírok és hősök aranykönyve*. Budapest, Mefhosz Könyvkiadó, 79–87. p.

¹⁸⁵ Erről az útról bővebben: Balogh Edgár: *Tíz nap Szegényországban*. Budapest, Magvető, 1988.

c. Felhasznált sajtóanyagok

Prágai Magyar Hírlap 1922–1938

d. Felhasznált szakirodalom

- Ablonczy Balázs 2020. *Ismeretlen Trianon. Az összeomlás és a békeszerződés története, 1918–1921.* Budapest, Jaffa Kiadó.
- Angyal Béla 2002. *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből, 1918–1938.* Galánta–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum.
- Csontos, Ladislav 2017. Mariánske kongregácie a Katolícka akcia na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. *Studia Theologica*, 19. évf. 3. sz. 77–97. p.
- Filep Tamás Gusztáv 2003. A (cseh)szlovákiai magyar kisebbség társadalmi és kulturális életéről 1919–1945 között. In uő: *A hagyomány felemelt töre. Válogatott és új esszék, tanulmányok az 1918–1945 közötti (cseh)szlovákiai magyar kultúráról.* Budapest, Ister Kiadó, 299–392. p.
- Filep Tamás Gusztáv 2007. Etatizmus és karitás. Adalék Fischer-Colbrie Ágost és a szlovákok kapcsolatához. In uő: *A humanista voksa. Írások a csehszlovákiai magyar kisebbség történetének köréből, 1918–1945.* Pozsony, Kalligram, 9–18. p.
- Gayer Veronika 2014. Slovjacké regionalné hnutie v rokoch 1907–1918. *Mesto a dejiny*, 3. évf. 2. sz. 68–83. p.
- Gembický, Juraj 2016. Unknown Béla Petrik /1888–1971/. Photographer-priest from the village of Rad and his „memory of glass”. *European Journal of Media, Art and Photography*, 4. évf. 2. sz. 60–93. p.
- Haburaj, Tomáš–Zubko, Peter 2016. *Financovanie cirkvi v medzivojnovom období. Ekonomická stránka života katolíckej cirkvi v Košiciach v rokoch 1918–1938.* Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška.
- Jančík, Drahomír–Hallon, Ludovít 2018. Hospodářský a socialní vývoj meziválečného Československa. In Dejmek, Jindřich (szerk.): *Československo. Dejiny státu.* Praha, Nakladatelství Libri, 196–236. p.
- Kónya, Peter 2010. A Bodrogrköz autochton és allochton közössége. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 12. évf. 1. sz. 3–22. p.
- Kováč, Dušan 2011. *Szlovákia története.* Pozsony, Kalligram.
- Ligeti Dávid 2018. Trianon az Eucharisztia budapesti világünnepének fényében 1938-ban. *Trianoni Szemle*, 3–4. (július-december) sz. 223–229. p.
- Molnár Imre 1998. A szlovenszkoí magyar közművelődés meghatározó összetevői 1920–1945 között. In Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története, 1918–1998*, II. kötet. Budapest, Ister Kiadó, 179–233. p.
- Popély Gyula 1998. A magyar iskolaügy kálváriája (Cseh)Szlovákiában, 1918–1945. In Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története, 1918–1998*, II. kötet. Budapest, Ister Kiadó, 5–93. p.
- Šebek, Jaroslav 2018. Politický systém a jeho vývoj v meziválečném Československu (do jara 1938). In Dejmek, Jindřich (szerk.): *Československo. Dejiny státu.* Praha, Nakladatelství Libri, 146–196. p.
- Simon Attila 2013. *Az elfeledett aktivisták. Kormánypárti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Szeghy-Gayer Veronika 2015. *Felvidékből Szlovenszkó. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között.* Pozsony, Kalligram Kiadó.

- Sztyahula László 2012. *A csehszlovákiai magyar katolikus egyház története, 1918–1950*. PhD-disszertáció. ELTE BTK – Történelemtudományok Doktori Iskola.
- Tamás Edit 1999. *A Bodrogköz népessége a XVIII–XX. században. Vallási és nemzetiségstatisztikai feldolgozás*. Sárospatak, Felelős kiadó: Jósvainé dr. Dankó Katalin.
- Zubková, Jozefína 2009. Život a služba biskupa Jozefa Čárskeho do roku 1939. *Historické rozhlady*. 5. évf. 77–113. p.

e. Online források

- Angyal Béla 2000. *Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában, 1918–1921 (II. rész). Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2. évf. 2. sz. URL: [<http://forumszemle.eu/2000/06/02/angyal-bela-magyar-szervezetek-es-mozgalmak-csehszlovakiaban-1918-1921-ii-resz/>].
- Dominikánský Knížný Inštitút. URL: [<https://www.knihydominikani.sk/>].
- Gembický, Juraj–Pristáš, Martin–Jakubčáková, Lena–Župník, Peter: *PAMÄŤ na SKLE – projekt objavu, záchrany a prezentácie. Béla Petrik (1888–1971) – fascinujúci farár fotograf a kultúrne dedičstvo Medzibodrožia*. URL: [<http://www.obecrad.sk/–5-36-pamat-na-skle–projekt-objavu-zachrany-a-prezentacie>].
- Gergely Jenő 1997. *A katolikus egyház története Magyarországon, 1919–1945*. Budapest, Pannonica Kiadó. URL: [<https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/katolikus-egyhazi-1/index.html>].
- Magyar Katolikus Lexikon. URL: [<http://lexikon.katolikus.hu/>].
- Szendrey Anita: *A római katolikusok mindennapjai Beregszászon, 1932–1944*. URL: [http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Szendrey_Anita.pdf].

SZABOLCS CZÁBOCZKY

“(…) I AM A PARISH PRIEST IN A GORGE REMOTE FROM THE WORLD”. APPROACHES TO THE PORTRAIT OF A PARISH PRIEST IN BODROGKÖZ AND THE HISTORY OF HUNGARIAN CATHOLIC PUBLIC LIFE IN SLOVAKIA

The author attempts to examine the Hungarian Catholic public life in Czechoslovakia between the two world wars by combining the tools of regional research and biography. The study examines the life of Béla Petrik, the former parish priest of the village of Rad, and guides the reader through the years following the change of sovereignty in various aspects. In addition to the social composition of the Bodrogköz (Medzibodrožie) as a region, Béla Petrik's connections with the bishops of Košice (Ágoston Fischer-Colbrie, Jozef Čársky), the parish priests and spiritual leaders of the area, and prominent figures of Catholic associational life are described in separate subsections. The peripheral position of Rad in the Bodrogköz region (Košice county, Trebišov district, Slovakia) and the personality of Béla Petrik were considered by the author to be suitable for assessing the social impact of Hungarian Catholic public life in Slovakia.